ANUL I. No. 2 FEBRUARIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"

Director: PAN. HALIPPA

Vedere din Basarabia. La malul Nistrului.

SUMARUL:

Un cuvânt de mulțumire . . . . *Pan. Halippa*
Cântecul Soarelui (versuri) . . . . *Donar Munteanu*
Introducere la istoria Basarabiei sub stăpânirea rusească . . . . *Alexandru Boldur*
Amintiri . . . . *Pan. Halippa*
Generația noastră (versuri) . . . . *Iorgu Tudor*
Spre pământul făgăduinții (versuri) . . . . . *Elena Vasiliu-Hasnaş*
Sate basarabene . . . . *Gh. V. Madan*
Doina Basarabiei (versuri) . . . . *Al. I. Uşurelul*
Basarabia (precizări istorice) . . . . *I. Zaborovschi*
Romanță (versuri) . . . . *Cesar Stoika*
Sufletul Basarabiei subjugate . . . . *Ioan I. Macovei*
Viața (versuri) . . . . *T. Luțcan*
Stațiuni preistorice în Basarabia . . . . *P. Constantinescu-Iași*
Stihuri pentru zilele de azi (versuri) . . . . *Pan. Halippa*
Cuvinte de îndrumare . . . . *Zamfir C. Arbore*
Inceputurile publicisticei româneşti în Basarabia *Liviu Marian*
Puterea rugăciunii (versuri) . . . . *Vasile L. Laşcu*
Importanța cetitului extraşcolar . . . . *Cons. Popescu*
Ştabs-căpitan Mazurenco . . . . *Th. Inculeț*
O scrisoare dela Tadeus Hăjdău . . . . *T. G. Bulat*
Criza agrară . . . . *Teofil Ioncu*
CRONICA: RECENZII: „Basarabia Roșie" de P. C. — „Dicționarul enciclopedic ilustrat" de U. N. — Opera literară a d-lui Vasile L. Laşcu, de P. C. — Demostene Botez, de G. Raşcu, profesor. — Al. Hasdeu şi Skovoroda. — Eufrosina Dvoicenco, de U. N. — „Cultura Poporului", de Z. — Dela Hasdeu cetire, de V. B. — INSEMNĂRI: D. Alexandru Vaida-Voevod, de P. H. — Bicentenarul lui George Washington, de P. C. — Colecția de fotografii etc., de V. B. — REDACȚIONALE: Cărți, reviste.

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Iașilor No. 15

Asociaţia Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC"

Recunoscută persoană juridică prin sentinţa Tribunalului Lăpuşna S. I.

Scopul Asociaţiei:

ART. 1. din statut: Se înfiinţează cu sediul în Chişinău şi pe timp nelimitat, o asociaţie pentru crearea, ajutorarea şi susţinerea faptelor de cultură naţională şi educaţie cetăţenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc".

ART 2. Ea va ajuta populaţia din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturei naţionale, educaţiei cetăţeneşti şi în domeniul economic, încurajând-o şi sprijinind-o în toate începuturile bune.

Preşedinte, PAN. HALIPPA

ANIBAL GHEORGHIU, secretar g-l

Abonamente: 120 lei pe an; pentru autorităţi, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C.,—Arbore Zamfir,—Acaţatov Mihail,—Antohi Panait,— Balan St., — Balbareu I., — Bahtalovschi I.,— Boga L. T., — Bogos D., — Boldur A.,— Bulat Toma, prof. universitar, — Bulat Ştefan, — Bajbeuc Melicov, — Cazacu Aurel, — Cernăianu D., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ştefan, membru al Ac. Române, — Constantinescu Grig., — Constantinescu-Iaşi Petre, prof. universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminschi Pavel, — Cardaş Agricola, — Dunăreanu N., — Dumistraşcu Ion, — Fală Protir, — Firică Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisfor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghiu Anibal, — Georgescu - Vrancea Const, — Halippa Pantelimon, — Haneş Petre, — Harea Vasile,— Hotnog Titus,— Huzărescu Vasile,— Iacobescu Th., — Iov D.,— Ioncu T.,— Ionescu Darzeu, —Ispir Mircea,— Luţcan Anton, — Laşcu Vasile,— Macovei Ioan,— Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferenţiar universitar, — Niculiţă N. I.— Obreja-Iaşi G.,— Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Protiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu Const., învăţător, — Smochină Nichita, — Stoica Al. Cezar, — Teianu Const., — Terziman Al., — Tudor Iorgu,—Teodorescu Const., avocat, — Tambur A., — Uşurelul Al., — Usinevici Şt. Dr., — Vasiliu-Hasnaş Elena, — Vicol Teodor, D-r, — Zaborovschi I.

ANUL I. No. 2 FEBRUARIE 1932

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ
Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc"
DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Un cuvânt de mulțumire

Cel dintâi cuvânt, pe care ne simțim datori să'l rostim în acest număr al „Vieții Basarabiei", este cuvântul de mulțumire ce adresăm tuturor acelora cari au întâmpinat munca anunțată de noi, cu vădite semne de bunăvoință și de încurajare. Am primit atâtea scrisori și telegrame de felicitare și de urări, încât ne simțim copleșiți de un simțimânt de mulțumire sufletească și de mândrie părintească pentru plăpânda încă creațiune — revista noastră „Viața Basarabiei", care este salutată cu atâta dragoste.

A fost de ajuns să lansăm o invitațiune programatică de colaborare la revista noastră și au răspuns zeci de fruntași ai scrisului românesc din Basarabia, cari se grăbesc să-și trimită adeziunea la opera ce ne-am propus. A fost de ajuns să apară primul număr al revistei, și ne-am pomenit cu abonamente sau angajamente și cu cereri de numere pentru a împărtăși bucuria apariției „Vieții Basarabiei" persoanelor care n'au primit revista, dar ar dori s'o aibă. Unii din corespondenții noștri fac plăcuta pentru noi legetură între revista „Viața Basarabiei" de astăzi și prima revistă românească în Basarabia „Cuvânt Moldovenesc" din anii 1913—17, care a avut un rol așa de însămnat la trezirea conștiinței naționale basarabene.

Alții vin cu prețioase sfaturi privitoare la programul publicațiunii noastre și cu promisiuni de sprijin material și moral pentru consolidarea și ameliorarea operii începute.

Tuturor le răspundem cu un cuvânt de mulţumire şi-i rugăm să creadă că cea mai mare răsplată a muncii noastre este tocmai această legătură sufletească ce se închiagă între membrii aceleiaşi familii—scriitorii şi cetitorii revistei „Viaţa Basarabiei".

La una din adunările intime ale colaboratorilor revistei, am spus că doresc să ştiu „Viaţa Basarabiei" nu opera mea, ci a tuturor participanţilor cu scrisul. De data aceasta mai adaog, că vreau să ştiu „Viaţa Basarabiei" în grija tuturor acelora cari simţesc româneşte, cari cugetă la întărirea românizmului în Basarabia, cari îşi dau seamă că înălţarea neamului şi statului român nu se poate fără basarabeni, cari înţăleg că la îmbogăţirea tezaurului culturei româneşti sânt chemaţi toţi românii, de ori unde s'ar trage, deci şi basarabenii; cari ştiu, cum, ştim şi noi, că mădularul cel mai vulnerabil în organizmul românesc şi partea cea mai ameninţată a statului naţional român este Basarabia, deci aici trebue să se adune toată puterea de rezistentă a neamului, aici — toată atenţia conducătorilor statului, aici — toată puterea de creaţiune a oamenilor dăruiţi de Dumnezeu, aici — toată jertfa cetaţenilor cu simţul de răspundere, aici—pregătirea pentru supremul efort românesc, dacă puteri duşmane neamului şi statului nostru ar încerca cu arma să ne tăgăduiască dreptul la viaţă.

Acesta ne-a fost gândul călăuzitor, când am conceput revista „Viaţa Basarabiei" şi acesta ni este cuvântul, cu care ne îndreptăm către intelectualii români de pretutindeni. Dacă lucrul nu s'ar fi văzut îndeajuns din No. întăi al publicaţiunii noastre, mai spunem şi de data aceasta că „Viaţa Basarabiei" vrea să fie o revistă de cultură românească şi, în măsura puterilor, de îndrumare în cultura generală. Ea vrea să cuprindă domenii cât mai întinse şi să fie de folos cât mai multor doritori de adevăr, frumos şi bine. Va reuşi, în măsura în care va fi sprijinită: cu scrisul acelor cari vor răspunde la chemarea noastră şi cu banul acelora cari vor consimţi la mica jertfă ce le-o cere „Viaţa Basarabiei".

PAN. HALIPPA

Cântecul Soarelui

I

ZORILE

In casa noastră, albă și curată,
Se împletiau, ca edera 'mpreună,
Sfințenia credinții, voia bună,
Și dragostea de mamă și de tată.

Zorelele-o prindeau într-o cunună,
In veselia soarelui scăldată;
Iar în lumina nopței dealtădată,
Cât de tăcută surâdea la lună!

Când zorile se rumeniau ca focul,
Vărsând prin geamuri o lumină blândă,
Ne scuturà din somn și visuri frigul...

Dar frământând cu aripile locul,
Slăvind a vieței vecinică isbândă,
Cocoșul cântă 'n curte: „Cutcurigul!"

II

CÂNTECUL COCOȘILOR

Și altul, și-altul „cutcurigu" cântă,
Și altul din poeană le răspunde...
Și unul strigă cine știe unde...
Și strigătul de strigăt se 'nferbântă,

Şi cântecul de cântec se pătrunde...
Şi muzica cocoşilor s'avântă
Spre răsăritul cu lumina sfântă
Ce se revarsă'n înfinite unde...

Şi aripi freamătă prin curţi, pe garduri,—
Şi repezi-repezi flutură 'n lumină,
Ca vie fâlfâire de stindarduri...

Şi roşul zorilor, tivit în aur,
Străfulgerat de-o geană de balaur,
Vesteşte satului o zi senină...

III

RĂSĂRITUL

Şi iată că şi soarele răsare!
Şi boabele de aur îşi aruncă
Pe casă, pe grădină şi pe luncă...
Şi sufletul pământului tresare!

Femei şi oameni trec tăcuţi la muncă,—
Se-aud pe drum scârţâituri de care;
Şi toate vietăţile 'n mişcare
Indeplinesc a cerului poruncă:

Găinele cotcodocesc grămadă
Şi cântă păsările cântătoare;
Albinele se mistue 'n livadă...

Plăvana 'n poartă-şi linge 'n bot viţelu,—
Iar „puiul mamei" fericit, la soare,
Ce drăgălaş se joacă cu căţelu!

Donar Munteanu

Introducere la istoria Basarabiei subt stăpânirea rusească.

I. PROBLEMA.

Istoria Basarabiei subt Ruşi prezintă pentru noi, Românii, un interes considerabil.

Basarabia a fost supusă influenţei ruse mai mult de un secol. Administrarea Rusiei şi cultura rusă au lăsat urme numeroase în provincia noastră.

Imperiul rus a dispărut. Graţie schimbărilor radicale în construcţia social-politică a Rusiei, trecutul nostru subt Ruşi devine în conştiinţa noastră prea îndepărtat.

Insă simţul realităţilor trecute nu a dispărut la noi cu totul. Timpul trăit subt Ruşi ne pare ca un somn, din care nu demult ne-am trezit şi pe care nu l'am uitat încă.

Posedăm un avantaj în comparaţie cu istoricii viitori, cari se vor naşte din generaţiile noastre tinere.

Nu numai că reţinem în memoria noastră multe fapte, dar şi cunoaştem raporturile dintre ele.

Trecutul Basarabiei subt Ruşi este pentru noi un trecut proaspăt.

De aceia trebue să dăm multă atenţie studierei istoriei Basarabiei şi să începem să ne explicăm legătura între Basarabia românească şi fenomenele din viaţa rusească.

Istoricul trecutului basarabean subt Ruşi nici un moment nu trebuie să uite că Basarabia şi-a păstrat înfăţişarea sa deosebită etnică, social-politică şi juridică, întotdeauna cu un aspect naţional, până la tragicul sfârşit al vastului Imperiu rus.

Expunerea faptelor petrecute în Basarabia trebue să fie pusă în legătură atât cu evenimentele din centrul Rusiei, cât şi cu starea sufletească a naţionalităţii vii româneşti din Basarabia.

Prin urmare, problema pentru orice cercetare istorică a Basarabiei subt Ruşi este bilaterală.

II SCURTĂ BIBLIOGRAFIE.

Ar fi o mare cutezanţă să credem că cunoaştem istoria Basarabiei subt Ruşi. Există foarte puţine lucrări istorice atât în limba română cât şi în cea rusă.

Pentru Ruşi Basarabia a fost o provincie străină, alogenă. Istoricii ruşi îşi îndreptau atenţia mai mult asupra problemelor centrale a istoriei ruseşti, asupra acelor procese, cari aveau loc pe teritoriul populat de ruşii mari şi ruşii mici (velicoruşi şi maloruşi). In cea mai mare parte atenţia este îndreptată asupra problemelor provinciale pe atât, pe cât ele au avut vr'o însemnătate pentru istoria centrului. Aşa, de exemplu, există cercetări în istoria ţării Kiewului, ţării Pskowului, republicei Novgorodului, originei statului velicorus, în istoria socială a Ucrainei etc. Ca excepţie găsim şi lucrări la istoria Finlandei şi Poloniei. Basarabia n'a avut noroc.

In afară de lucrarea lui *Nacco**) care este insuficientă, fiind scrisă fără bază serioasă istorică, uneori chiar superficial şi tendeţios,—aproape până la sfârşitul veacului al XIX-lea nu a apărut nimic.

Lucrările istorice asupra Basarabiei au început să apară mai mult sau mai puţin regulat numai la finele secolului al XIX-lea şi inceputul secolului nostru.

Una din primele lucrări a fost cartea lui *Batiuşcov* „Basarabia“**) tendiţioasă şi prea sumară. Ea a fost întocmită în urma poruncei împăratului Alexandru III şi după gândul lui a trebuit să fie justificată stăpânirea rusească în Basarabia. Lucrarea nu a reuşit, deoarece nu numai ç'a denaturat procesul istoric al vieţei Basarabiei, dar a fost şi lipsită de un criteriu ştiinţific.

Uneori ea degenerează în citarea calendaristică a evenimentelor şi anilor.

După această lucrare a apărut în 1900 în „Notele Societăţii Istorice din Odessa“ şi separat lucrarea sus numitului *Nacco* „Administraţia civilă în Basarabia, Moldova şi Muntenia în

*) Istoria Basarabiei, I-II, Odessa, 1876, în limba rusă.
**) S. Petersburg, 1892, în limba rusă.

1806—1812“, conţinând în expunerea sa multe fapte interesante din aşa zisă „Arhiva Senatorilor“.

Primul pas spre studierea serioasă a istoriei provinciei noastre a fost făcut în domeniul bisericesc de *A. Stadniţchi.* Lucrarea lui despre Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni (1894) a fost mult apreciată in literatura istorică.

Apoi pe de aproape a studiat istoria Basarabiei neobositul *Ion Halippa*, secretarul Comisiunei Arhivelor Basarabene. Graţie muncei şi stăruinţelor lui au fost publicate trei volume de „Opere“ (Trudâ) ale acestei Comisiuni (1900, 1902 — 1907). Temele elaborate şi desvoltate în ele ne dovedesc calităţile savante de prim ordin ale acestui autor.

După aceasta apare şi un istoric jurist generalizator, fost ministru al instrucţiei publice în Rusia, *Kasso.* Lucrările lui — „Dreptul bizantin în Basarabia“ (1908) şi „Rusia la Dunăre şi înfiinţarea Oblastiei Basasabia“ (1913) luminează unele fenomene şi momente din istoria Basarabiei foarte interesante.

Dacă la aceasta vom adaoga unele lucrării în chestiuni separate, de exemplu, a lui *A. Krupenschi* despre istoria nobilimei (1912), a lui *P. Lotoţchi* despre Seminarul Teologic (1913), a preotului *N. Laşcov* despre Liceul de băeţi Nr. 1 (1909) şi a lui *I. Parhomovici* în domeniul istoriei bisericeşti, — enumerarea principalelor lucrări în domeniul istoriei Basarabiei în limba rusă va fi epuizată.

In ce priveste limba română, înaintea Unirei au apărut două interesante lucrări: prima a lui *Z. Arbore* „Basarabia în secolul al XIX-lea (1898) şi a doua a actualului prim ministru profesor *N. Iorga* „Basarabia noastră“ 1912, scrisă cu ocazia centenarului anexării Basarabiei de către Ruşi. Ambele privesc istoria Basarabiei subt Ruşi numai în liniile ei generale.

Cu aceiaş ocazie a centinarului a apărut şi broşura d-lui *Pan. Halippa,* conţinând expunerea generală a evoluţiei istorice a Basarabiei; cu prea puţine menţiuni din istoria internă a provinciei noastre.

După Unire au apărut unele lucrări noui. D-l *I. Nistor* a publicat o privire generală asupra istoriei Basarabiei*). In ea s'a dat

*) Istoria Basarabiei, Cernăuţi, 1922.

puţină atenţie perioadei ruseşti. Paginele consacrate ei nu sunt produsul unei cercetări istorice a acestei provincii la acea epocă, ci o simplă expunere a câtorva legi şi a câtorva cărţi.

Dr. *P. Cazacu* în cartea sa „Moldova dintre Prut și Nistru" printre materialul diferit a dat loc şi unor notiţe de istorie.

D. *Şt. Ciobanu* a scos la iveală „Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă" (1923).

Cu prilejul expoziţiei la Chişinău din 1925 sub îngrijirea d-lui Ciobanu s'a publicat o monografie despre Basarabia (1926). Printre articolele înşirate în ea găsim și cele istorice de mai mulţi autori (în afară de d. Ciobanu — *P. Gore, L. Boga* şi a.).

Dl. P. Sinadino în cartea sa „Creditul în Basarabia" (1929), tratează și chestiuni de istorie.

De curând s'a publicat de d. N. Popovschi „Istoria bisericei din Basarabia" (1931).

Sub direcţia d-lor profesori ai Facultăţii de Teologie *T. Bulat și C. Tomescu* apare revista „Arhivele Basarabiei".

Unele chestiuni interesante au fost tratate în „Anuarele Comisiunei Monumentelor Istorice, secţia Basarabiei", de d. *P. Constantinescu Iași, Berechet* s. a.

Dacă vom adăoga la aceste, lucrările mele (două, trei), aceasta este totul.

Ar fi de prisos să insistăm că în limbile străine nu observăm nici un interes faţă de istoria Basarabiei. Unele notiţe scurte găsim numai la *U. Clark.*—„Bessarabia" (1927), *Antony Babel*— „La Basarabie" (Paris, 1926) şi la *Andrei Popovici* — „The Political Status of Bessarabia" (Washington, 1931).

Este prea puţin. In afară de aceste, nu există nici o lucrare, care ar cuprinde întreaga istorie a Basarabiei subt Ruşi.

Arhivele Basarabiei îşi aşteaptă cercetători. O sumedenie de dări de seamă nu sunt utilizate de nimeni. Chiar şi „Colecţiunea complectă a legilor" ruse până acuma nu este studiată suficient. Faptele istorice nu sunt încă adunate și sistematizate. Ne lipseşte o expunere bine închegată.

Socotim ca o chemare a timpului nostru şi a generaţiei nostre studierea amănunţită a istoriei Basarabiei subt Ruşi.

Ar fi bine ca mai ales tineretul să se ocupe cu examinarea procesului istoric al Basarabiei subt Ruşi.

III. ABSOLUTISMUL ȚARILOR

In rândul fenomenelor de cari s'a izbit Basarabia din momentul anexărei ei de Rusi, primul loc îl ocupă absolutizmul țarilor. Basarabia a fost anexată de Rusia în 1812, adică în timpul absolutismului rusesc.

Trebue să fim mai întâi dumeriți asupra fizionomiei sufletești a Rusiei absolutiste, pentru ca să ne putem închipui la ce trebuia să se aștepte Basarabia anexată.

Toți istoricii denumesc perioada dela Petru cel Mare, adecă dela începutul secolului al XVIII și până la începutul secolului al XX-lea —perioada absolutismului rusesc. Ce rol politic l'a avut acest absolutism în Rusia? Să vedem ce răspund la aceasta istoricii ruși. Dăm unele date și considerațiuni din domeniul istoriografiei ruse.

Istoricii anteriori ruși, la cari aparțin istoricii secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea (de ex., Tatișcew, Lomonosov, Karamzin ș. a.*) credeau că absolutismul, ca și întreaga istorie a Rusiei în genere, este meritul principilor (knezilor). Principiul monarhic ar fi mișcat Rusia chiar din pri mele zile ale conștiinței sale istorice. Principele (kneazul) Kievului a fost în închipuirea lor acea figură, care, mai târziu, ce e drept în alte condițiuni istorice, era reprezentată de împăratul rusesc al secolului al XVIII-lea.

Aci nu exista nici o idee a evoluției. Rusia, chiar dela început, ca o sământă din care crește planta, conținea într'însa întreaga desvoltare de mai târziu.

Partea slabă a acestor păreri era și în faptul că principelui i se dădea o importanță exagerată și nu se dădea de loc atenț:e celorlalți agenți istorici, de exemplu, nu se lua în seamă poporul a cărui viață constituie în realitate preocuparea principală a istoriei.

Știința istorică nouă, în persoana istoricilor Kliucewsky, Rojkow, M. Pokrovschi și Pavlow - Silvansky, a trecut centrul greutății pe această ultimă parte a chestiunii. Pentru Kliucevsky,

*) Istoriografia veche rusă vezi în următoarele lucrări: Koialovici. „Istoria autoconștiinței ruse (Istoria russcago samosoznania"). Miliucov". Istoria ideei istorice ruse („Istoria russcoi istoricescoi mâsli") și Iconicov. Incercarea istoriografiei ruse", vol. I — II.

absolutismul este consecinţa procesului lent al colonizaţiei Rusiei *). In genere, întreaga istorie a Rusiei este mişcarea colonistă dela sud spre nord, dela Nipru spre încrucişarea râului Volga cu Oca. Tribul ruşilor mari (velicoruşilor) a fost elementul care înjgheba statul în triunghiul Oca-Volga. Şi pentru că principii velicorusi au fost conducătorii acestei mişcări de colonizaţie, datorită acestui fapt ei au devenit puternici politiceşte.

După părerea lui Kliucewsky, însuşi cuvântul de „absolutism" („samoderjavie") a fost împrumutat de Ruşi din Bizanţ ("autokratos"). Terenul pentru împrumut a fost eminamente pregătit în Rusia. Deja în secolul al XVII-lea, marii duci şi-au intensificat mult puterea în dauna autorităţii boerilor. In „duma boerească" (consiliul de stat), instituţie ce era alăturată domnului, acesta din urmă a întodus pe amicii săi. La finele secolului al XVII-lea, trecerea la puterea împărătească a fost cu totul gata.

Rojkow şi M. Pokrowschi, partizanii materialismului istoric, au încercat să explice provenienţa absolutismului din cauze economice **).

Şi în fine, Pavlow-Silvansky a găsit explicaţia absolutismului, ocupându-se de chestiunile feudalismului rusesc ***). Până la cercetarea acestuia, ştiinţa istoriei ruseşti era de părere, că Rusia n'a avut feudalism, că această epocă, prin care au trecut popoarele continentului european, n'a fost de loc cunoscută Rusiei.

Trecerea dela feudalism la absolutism a avut loc în statele Occidentului în secolele al XVI-lea şi al XVII-lea.

Se pretindea până la apariţia lucrărilor lui Pavlow-Silvanski, că aceste fenomene ale feudalismului au lipsit în istoria Rusiei. Această idee este clar exprimată la Sergheevici, care afirma, că în Rusia nu a existat lupta între principe şi boerii lui.

Pavlow-Silvanschi a dovedit existenţa feudalismului în Rusia, demonstrând un şir de fapte. După părerea lui, feudalismul a existat în Rusia în secolele XI-XIII, apoi el a degenerat în monarhia de stări sociale, care este o etapă anumită spre mo-

*) „Cursul istoriei ruse", vol. I.

**) Rojkow. Origina autocraţiei ruse („Proishojdenie russkago samoderjaviia"). Pokrowski. Istoria Rusiei (vol. I-V), 1911-1912.

***) „Feodalism v drevnei Rusi", S-Petersb., 1907, şi „Colecţia operelor", vol. I-III.

narhia absolută şi în fine, lupta între rege şi vasali, cum s'ar zice, lupta cea din urmă, a avut loc la jumătatea secolului al XVII-lea. Spre finele secolului al XVII-lea, absolutismul autorităţii ţarilor moscoviţi este în afară de ori ce îndoială.

Acest din urmă punct de vedere este just. Absolutismul ţarilor ruşi s'a născut în lupta cu boerii pentru putere.

Dacă provenienţa absolutismului rusesc se datoreşte aceloraşi cauze, cari acţionau şi în Europa Occidentală, -- în Rusia, pentru întărirea lui au mai existat şi condiţiuni auxiliare, şi anume: întinderea mare a statului şi varietatea compunerii lui.

Ecaterina a II-a, la jumătatea secolului al XVIII-lea, era cu totul conştientă de necesitatea absolutismului, anume, în legătură cu întinderea mare a Rusiei. „Ce altă autoritate, dacă nu autoritatea ţarului, — spunea ea, — poate să păstreze ordinea deplină şi supunerea populaţiei pe o întindere atât de mare a statului rus?“

Pe de altă parte, trăsătura caracteristică a Rusiei a fost nu numai întinderea mare a ei, ci de sigur şi varietatea naţiunilor componente Numai autoritatea puternică a unei persoane putea să ţină în ordine naţionalităţile atât de variate ca grad de cultură şi unitate etnică.

Absolutismul impăraţilor ruşi a existat două secole pline: al XVIII-lea şi al XIX-lea.

Primul din aceste secole a fost un secol de înflorire a absolutismului rusesc. La început, Petru cel Mare in cursul primului sfert al acestui veac, iar apoi, Ecaterina a II-a în cursul aproape întregei jumătăţi a doua a acestui secol, întroduc în mod energic politica aşa zisului „absolutism luminat“. Ambii monarhi îşi pun de scop a întroduce binele prin forţa monarhică, prin constrângere. Ca bază socială, monarhia absolutistă se rezema pe nobilime.

Primul semn al desordinei sufleteşti a forţelor monarhice a fost apariţia cărţii lui Radişcev „Voiajul dela Petersburg la Moscova“, încă sub domnia ţarinei Ecaterina a II-a.

In aceasta carte se desaproba complect arbitrariul împărătesc, şerbia ţaranului, sărăcia poporului. Radişcev a fost de origină nobilă.

Ecaterina a simţit primejdia. Pe autorul cărţii ea l'a denumit „revoluţionar, mai primejdios decât însuş Pugaciov“.

Răsvrâtirea „decabriştilor“, ofiţerii nobili, în Decembrie 1925, a fost al doilea semn serios al descompunerei monarhiei absolute. Cinci spânzuraţi au săpat o prăpastie între nobilimea progresistă şi diferiţi intelectuali de o parte şi ţarii de altă parte.

După cum lupta cu boierii vechi a avut ca urmare întemeierea absolutismului, lupta ţarilor cu nobilimea progresistă, care a vrut să fie la înalţimea cerinţelor vremei, a determinat declinul Impărăţiei ruse.

Impăratul Nicolae I a încercat să creeze biurocraţia, lipsită de legături cu nobilimea, însă nu a reuşit. Experienţa a fost zădarnica. Ea a dat greş.

Impăratul Alexandru al II-lea a fost nevoit să dea reforme. Marile reforme din deceniul al şaselea au avut în istoria Rusiei cea mai mare importanţă şi ele au determinat într'un mod oarecare şi revoluţiile ulterioare.

Până acuma rămâne o enigmă istorică, de ce a fost ucis de revoluţionari impăratul Alexandru al II-lea.

Nobilimea a dat mulţi luptători împotriva absolutismului ţarilor. Chiar şi cel mai de seamă distrugător al Rusiei vechi, Lenin provine din familie nobilă.

Prin urmare, Basarabia a întrat în rândul provinciilor ruse atunci, când începea descompunerea absolutismului şi deaceia ea a suferit o înrîurire adâncă din partea ideilor liberatoare şi revoluţionare din Rusia.

Spiritul liberător şi revoluţionar în decursul secolului al XIX şi al XX, înlocuia consecutiv pe cel naţionalist restrictiv.

Cine vrea să înţeleagă istoria Basarabiei subt Ruşi, trebuie să ţină seamă de această luptă înverşunată între două forţe sociale: prima — cea a ţarilor şi a guvernelor lor şi a doua — cea a revoluţiei.

Insă pe când desvoltarea social-economică şi politică a Rusiei lua formele dialecticei lui Hegel, desnaţionalizarea Basarabiei pe căile de rusificare şi „alogenizare“ creştea progresiv din ce in ce mai mult.

In această coexistenţă şi desvoltare diferită a două rânduri de fenomene în viaţa Basarabiei constă specificul cel mai de seamă al istoriei basarabene subt Ruşi.

Alexandru Boldur
Conferenţiar universitar.

Amintiri

Printre cele câteva cărți moldovenești, tipărite cu litere chirilice, care mi-au rămas dela sărmanul meu tată, vechi dascăl de biserică din satul Cubolta, este și un „Calendar pentru bunul gospodar", *alcătuit de Ioan Ionescu, tipărit la Iași în 1845, „la Cantora Foii Sătești" a lui M. Cogâlniceanu.*

Câteva amintiri din copilăria mea depărtată sânt oarecum legate de acest calendar. Deși nu era un calendar ca toate calendarele, cu indicația sărbătorilor și sfinților pe toate zilele din an, — tata ținea mult la el. Sărbătorile cu toți sfinții tata le căuta și le găsea ușor într'o psaltire veche, prevăzută cu fel de fel de indicațiuni pascalice, în care se orienta foarte bine. Tata ținea la calendarul lui Ioan Ionescu, pentrucă în el găsea sfaturi bune pentru muncile în gospodărie pe toate lunile din an. Obișnuia să'l cerceteze și să ne spuie și nouă lucruri pe care socotea că le putem pricepe și trebue să le știm.

Tata se întreținea cu noi, de obiceiu, în timpul mesei sau muncii, la care participa întreaga familie: tata, mama, sora Casunea și Natașa și eu — mezinul. La drept vorbind, noi am fost mai mulți în familie, dar pe vremea aceia de care eu, băiat de 6 — 7 ani, îmi aduc aminte, sora noastră cea mai mare — țățaca Mașa era măritată, iar fratele — bădița Vanea era, cum zicea toată lumea cu adânc respect, la învățături înalte la Chiu sau la slujbe împărătești la Chișinău, pe care noi cei rămași acasă le socoteam de neatins cu gândul nostru deprins a străbate doar orizontul strâmpt al Cuboltii, cu apa ei șerpuitoare, cu iazul mare unde prindeam pește și vara ne scăldam de nenumărate ori pe zi, cu moara tupilată în dosul iezăturii și opustului, cu satul răsfirat pe ambele maluri ale apei, cu școala peste drum de casa noastră, cu țintirímul în marginea satului, cu râpi adânci ce scrijelau dealul din față, cu biserica și curtea boerească învecinată și la o depărtare bună de sat.

In timpul praşilei, tata ne tălmăcea cele cuprinse în Calendarul pentru bunul gospodar, vorbind despre felul de a prăşi, despre folosul prăşiturei pentru pământ şi plantă, despre rărirea popuşoiului la a doua praşilă, care — făcută bine — are darul de a îndoi roada, despre greutatea de a stârpi din ogoare buruenele rele ca pălămida, curcubeţica, pirăul cu paragina lui, holbura şi altele care toate se înmulţesc grozav şi sug vlaga întreagă din pământ, de nu mai rămâne nimic pentru popuşoi. Toate acestea erau lucruri pe care noi le puteam uşor înţelege, căci le vedeam cu ochii. Mai greu era de priceput ce-i cu sapa calului: *o maşină minunată cu care s'ar fi prăşind aiurea spornic şi bine.*

Cineva din noi îl întreba atunci pe tata:

— Cum să fie, mă rog, sapa calului? Să fie ca sapa noastră lată de cer cu două colţuri şi cu coadă lungă de lemn? Să lucreze cu ea calu? Da cum să lucreze murga noastră care îndată ce agiunge la popuşoi, începe să-i rupă şi să-i mănânce de ţi-i mai mare năcazu. Poate un cal să 'nţeleagă ce-i popşoi şi ce-i buruiană? Şi cum să-i spui murgei noastre să prăşască popşoiu şi să tae buruiana? Zău, tată, nu 'nţelegem noi cum să cie sapa cea a calului!

— Apăi dă, cum să cie? Trebui să cie ca un fel de plug. Că ce-i sapa şi ce-i plugu? Sânt nişte cuţite mari cu care scurmăm pământu şi tăiem buruenile. Şi cu hârleţu săpăm pământu şi cu sapa îl scurmăm: da merge încet. Indată ce luăm plugu, merge iute. Am cetit în călindaru meu că un om cu sapa calului poate prăşi într'o zâ de vară atâta, cât nu pot dovedi nici douăzeci prăşitori buni cu sapa noastră ţărănească. Şi-i mare lucru să-ţi prăşeşti ogoru tot dintr'odată, să nu'l scăpi în buruene, ca să poată să crească tot popşoiu în slava lui!

Ş'atunci Casunea, care era cea mai harnică, răspunzând parcă gândului nostru comun, sătui cum eram de atâta prăşit, cu beşici peste beşici în palme şi cu degetele picioarelor tăiate de sapă, zicea:

— Di ci, tată nu cumperi şi mata o sapă de-acelea di cal, cum spuni călindaru, ca să scăpăm şi noi mai digrabă di munca asta di roghi? Ni-am săturat di arşiţa soarelui, di ţărna ce ti frigi la chicioare, di colbu ce-ţi întră în ochi şi gură, să licheşti di sudoarea feţii şi sântem negri ca nişte urşi. Ni dor mânili, chicioarili, schinarea, ni doari tăt!

— Da, fată dragă, ti-o fi durând, că și pe mine mă dor. Așa-i prășitu cu sapa noastră. Da ce să ni făcim? Să cumperi o sapă di celi cu meșteșug, n'ai di undi! Am căutat eu la Bălți, da n'am găsit. Pi la noi di așa sapă nu s'a pominit. Nici pi moșia boerească n'am văzut. Că pi moșia boerească cum să lucrează? Tot ca la noi. Numa că nu prășaști boeriu și cucoana, da prășăsc oameni plătiți cu zâua, ori cu falcea. Și lucrează cum lucrăm și noi. Sapa nu-i mai bună, coada-ți faci bătături, n'ai cu ce să-ți stâmperi sătea, că apă di băut nu să dă îndestul, ba încă mai stă călare ori pe jios câte-on vătaf cari tot îi îndeamnă pi oamini la lucru cu răcnite și sudălmi ca'n șatra țăgănească, ori îi croești chiar cu harapnicu pi cei mai lenişi. Așa că gospodăria boerească nu-i mai dihai dicât cei țărănească în treaba prășitului. Și asta pentru că nici țăranii, nici boerii n'o deprins încă meșteșugu di a sămăna popușoiu în rânduri, cum spuni călindaru bunului gospodari.

— Da atunci, tată, pintru cini-i scris călindaru matali, dacă nici noi cii di rând, nici boerii noștri nu știu, n'o vazut și poati că nici n'o auzit di sapa calului și de popusoi sămănați în rânduri? — face tot Casunea care era o fată isteață și la vorbă, nu numai la treabă.

— He-hei, draga mea! Călindaru meu cred că-i scris pintru oamini mai luminați și mai hâtri ca noi. Eu l'am cumpărat la Bălți, dila on mocan, când am cumpărat și cuțitu ista dila brâu. Da scris și tipărit călindaru o fost la Ieși, în Moldova cei vechi di pisti Prut. Acolo-i altă lume, cât să pari, nu ca pi la noi, legată la ochi, să nu vadă nimică și să înțeleagă cât mai puțântel.

— Ghini, — face mama: da di ci zici, mata, că la noi lumea-i legată la ochi. Să leagă la ochi numa copchiii când să gioacă 'n legea lor. Toți ciilalți nu să leagă la ochi. Numa noi fimeili, dacă mai lăsăm puțântel testemelile și barizurile pisti ochi, să ni-i mai ascundim, să nu videm chiar tăti câti să fac pi lumea asta, ca să nu îmbătrânim așa di iuti. Incolo, tătă lumea îmblă cu ochii holbați la tăt ci să faci și bagă nasu chiar undi nu li fierbe oala. Așa că...

— Da, da, așa esti. Da vezi, mata, că omu fără carti și făr di învățătură, chiar și cu ochii nelegați, nu vedi cât poati vide unu cu știință. Că la noi cini poati învăța carti? Numai ficiorii

boerilor şi a preoţilor. Iaca din sat di la noi, cini-a dat copchiii la învăţătură mai diparti? Numa preutu, numa noi dascali di biserică şi doi-trii gospodari mai chiaburi. Incolo tăţi copchiii câţi învaţă la şcoala noastră din sat, ci ştiu şi ci pot pricepi, sărmanii?

Mama tace, nu mai zice nimic. Ea se simte cam ruşinată de întorsătura convorbirei, căci ea, sărmana, nu ştie carte şi n'a fost dată de loc la şcoală. Pe vremea ei nici nu erau şcoli prin sate. Fată de popă de modă veche, fiica cea mai mare a preotului Dimitrie Ţau din Gvozdu,—Paraschiţa, n'a urmat decât şcoala vieţii. In casa părintească ea a învăţat să toarcă şi să ţese: pânză, şervete în nu ştiu câte iţe, sumani, lăicere, macaturi, covoare... Şi ce covoare! Te uiţi la covoarele făcute în războaele dela Gvozdu, şi nu-ţi vine să crezi ochilor, că femei simple de ţară au ştiut acum un veac să ţese aşa de frumos, artistic de frumos şi aşa de trainic, dovedind cel mai rafinat gust întru alegerea culorilor şi izvoadelor. A mai învăţat Paraschiţa Ţau să coase, şi la gherghef, şi la cămeşi şi să cârpească unde s'a rupt. A învăţat să deritice prin casă, să gătească mâncări gustoase, să coacă pâine şi colaci, de să te minunezi de mărimea lor, de forma lor şi de împletitura extraordinar de complicată a aluatului. A învăţat vara să ghilească pânzele la izvor, să spele rufele şi să le facă albe ca spuma. A învăţat să facă iarna colţuni şi mănuşi de lână pentru toţi, să coase sumăieşe şi mântăli cu glugă. A învăţat, să facă toate muncile din ograda gospodăriei: să mulgă vacile, să facă brânză şi unt; să puie răsăduri de legume şi flori în grădină; să muruie casa pe-afară şi înlăuntru; să tragă brâie în lungul prispelor şi să facă flori pe la fereşti şi uşori, de sâ-ţi ia ochii. A învăţat şi cea mai mare parte din muncile câmpului: să mâie boii la plug şi cai la trier; să prăşască, să plivească, să răstoarne brazdele şi să le adune cu grebla, să sacere grâu şi popuşoi, să îngrijească de vetrele de cânepă sau de in, să le strângă, să le dubească, să le bată, să le ragile, să le perie şi apoi în lunile de iarnă să facă grămezi întregi de tot. Un singur lucru bun şi folositor nu l'a învăţat, pentru care a jălit o viaţă întreagă, fără însă nici o cârtire pe faţă împotriva părinţilor.

Şi când i-a venit vremea să se mărite, Paraschiţa Ţau a mers după tânarul dascăl de biserică din satul Cubolta, Neculai

Halippa care, precum învăţase, după obiceiul timpului, dăscălia dela un dascăl mai bătrân, tot aşa urma să înveţe şi mai departe ca să ajungă preot de ţară, cum fusese bunelul său — Ştefan Halippa, uns popă pentru satul Cubolta de episcopul Gherasim al Huşului în anui 1800. Că nu-i-s'a împlinit lui Neculai Halippa visul de preoţie şi nici chiar modestul dor de diaconie,—n'a fost de vină el, care o viaţă întreagă a cetit, închis în casa cea mare, înaintea icoanelor, în picioare, sau cu ochelarii pe nas şi în scaun spre bătrâneţe, ori de câte ori era liber, nehărţuit de slujba bisericei sau treburile gospodăriei,—fel de fel de minee zilnice, triodul din postul mare, ceaslovul, psaltirea, evanghelia, apostolul, cazaniile şi vieţile sfintilor. Da! n'a fost el de vină... Se schimbase vremurile. Basarabia veche moldovenească, cu organizaţia patriarhală şi cu biserica ei smerită, dar cu adevărat drept mărturisitoare şi apostolică, era năpădită de rândueli noui, poruncite de Sinodul rusesc a lui Pobiedonoştev şi de Consistoria eparhială a episcopului de pomină Pavel, care tindeau să facă din biserică un instrument de guvernământ, de poliţie ţaristă şi de rusificare.

Acum, când scriu aceste rânduri, nici Neculai Halippa, nici mama — foasta Paraschiţă Ţau — nu mai sânt printre cei vii. S'au stâns amândoi, fără să vadă împlinirea visilui tinereţii lor: diaconia şi apoi preoţia. In cursul vieţii familiare, i-am surprins adeseori bătuţi de gânduri şi din pricina acelui vis neîmplinit. Că mai apoi visul a luat alt drum de înfăftuire şi preoţia a fost cerută lui Dumnezeu pentru bădiţa Vanea sau pentru mine, asta ar fi să scriu o altă pagină din amintirile mele.

In ziua aceia, însă, de praşă pe pământul bisericesc, sau pe pământ boeresc, ţinut în parte, — nu-mi mai aduc aminte, — vorbele schimbate între cei patru prăşitori şi cu mine cinci n'au atins chestiuni spre cari condeiul meu a alunecat fără voe. Tata îşi spusese părerea în privinţa foloaselor învăţăturii şi slabei priceperi a celor fără carte sau cu carte puţină. Mama, fără să fi fost vorba anume de ea, înăbuşi în piept câteva oftări, pentrucă n'a avut parte şi ea de învăţătură şi poate şi pentrucă învăţătura nu totdeauna duce la ţinta aceia pentru care porneşte omul la drum.

Oricum, mama nu-şi mai spune gândurile în auz. Tace. In schimb, nu tac surorile. Ele amândouă învăţa la şcoala din sat,

dar învăţând în limba rusască, pe care n'o ştiu de acasă, cu puţin se aleg în cele câteva ierni umblate, cu legăturica de cărţi în basma, la şcoală. Una după alta, ele povestesc, cât li-i de greu să citească în carte şi apoi să povestească cum le pune învăţătorul. Tot aşa-i de greu să facă socotelile de aritmetică, să spuie rugăciunile într'o limbă pe care n'o ştiu, n'o pricep şi n'o pot prinde cu una cu două!...

Eu tac şi ascultând, mă gândesc tot timpul, ce am să mai păţesc şi eu la toamnă, când am să mă duc la şcoală, căci îmi vine şi mie rândul. Aşa mi-a spus de-atâtea ori mama în supărare şi năcaz, când n'o ascultam, sau mă băgam unde nu-mi fierbea oala:—De te-aş mai vide odată dus la şcoală. Poati că te-ar mai tragi popa şi învăţătoru de ureche, ţi-ar mai da câte-o vărguţă undi ţi să cuvini, ca să-ţi vie minţile la loc, că tare mai eşti neastâmpărat!...

Eu tac şi mă gândesc: va să zică asta mi se pregăteşte la şcoală — urechiala şi bătaia cu vărguţa. Dar astea le gustasem eu de câteva ori şi acasă. Să te mai duci la şcoală tot pentru vărguţă? Inţăleg, dacă la şcoală ne-ar învăţa ce-i sapa calului cu care să ne ajutăm să scăpăm mai degrabă popuşoii din buruene, fără ca să ne tăiem degetele la picioare şi să ne facem beşici pline de apă sarată la palmă şi la degete, care grozav mai dor când se sparg... Ce bine-i de cei cari prăşesc popuşoii cu sapa calului!... Ferice de oamenii cari au astfel de sape... Cum i-o zis tata târgului de unde i-o venit călindaru cu sapa calului?

— Tată, — zic eu într'un târziu: Cum i-ai zis mata târgului di undi o venit călindaru cu sapa calului?

— Ieşii, mă băete! E în Moldova pisti Prut...

— Da, mata, ai fost la Ieşi?

— De fost, n'am fost, că-i departe şi trebui să treci apa Prutului şi la Prut îi graniţă şi graniţă-i închisă, nu-i slobodă. Da a fost boeriu dela curte — conu Leonard, că el îi om bogat şi îmblat prin lume şi ştie să răzbată, nu ca noi oameni mititei şi săraci.

— D'apoi bini, tată, ci însamnă că la Prut îi graniţă? Şi di ci pisti graniţă răzbat numai oameni bogaţi?...

— E-hei, gragul tatii, prea multe vrei să le ştii dintr'odată. Să mai creşti oleacă ş'atunci ai să pricepi şi tu ce's tăti

estea. Pân'atunci mai adună şi tu cii popuşoi tăieţi şi du-i la căruţă, că iacă soarele scapătă în noru cela cu ploae şi şuvoiu are să treacă şi pe la noi. Şi dacă plouă, plecăm acasă, că nu-i potrivit să prăşim pe ploaie. Să bate pâmântul şi nu-i bini nici pentru noi, nici pentru popuşoi...

Eu prind să adun popuşoii tăiaţi la rărire şi tot mai ciulesc urechile ca nu cumva să scăp vre o vorbă despre Prut, Iaşi, Moldova, sapa calului, oameni învăţaţi, conu Leonard şi altele.

Pan. Halippa.

Generaţia noastră.

Purtând în suflet jurământ,
am mers pe margini de abise
în noapte... nici un semn, nici vise
de mântuire şi nici cânt!..

Tranşeele galiţiene,
Strâmtorile din Daghestan,
Sfinţind cu sânge moldovean,
Visam alţi ani şi alte denii.

Negând hotare ce despart
acelaş ideal şi ţinte,
descătuşaţi, ce-a fost 'nainte
am spulberat în zi de Mart.

In prag de primavară, noi
vom şti să înţelegem oare
porunci şi loznici în chemare
şi semnul vremurilor noui?

1932. Iorgu Tudor.

Spre pământul făgăduinţii

Pornit-au şase sute de mii de Ebrei spre Canaan
din ţara străvechilor urgii...
Aveau în ochi mirajul eternei fericiri
şi 'n suflete otrava eternei nostalgii...
Cu tainica lui vrajă Moise, misionarul, călăuzea
norodul spre nepătrunsul zării...
Mânaţi erau de-un blestem, flămânzi şi arşi de sete,
dar stăpâniţi de alba nădejde a iertării.
Şi 'n nopţile senine, deşarte, nesfârşite, ei rechemau
trecutul cu 'nfiorări de vise
Şi fiece-amintire îndepărta viziunea
ce-i atrăgea în zarea comorilor promise.
Şi de trăia păcatul în firea lor străbună, păcatul
ce-i gonise pe căile pustii,
îşi înecau în suflet nemărginite doruri,
vrăjiţi parcă de jertfa chemării lor târzii.
Iar de-i fura ispita plăcerilor pierdute, îşi întorceau
spre cerul Egiptului privirea;
învinşi de remuşcare îşi blestemau căinţa
şi răzvrătiţi, în taină, huleau dumnezeirea.
Mureau, în ei cu setea de voluptăţi neatinse, tânjind
pentru o floare, o umbră, un izvor;
mureau flămânzi de hrana ce nu le-o da pustiul
în ochi cu veşnicia dezamăgirii lor...

. . . .

. . . .

Şi-au rătăcit o vreme de patru-zeci de ani
tot mai stingheri, mai jalnici, mai însetaţi, mai goi...
Iar când făgăduinţa divină se 'mplinise,
în Canaan intrat-au din toţi... doar numai doi...

Elena Vasiliu-Hasnaş

Sate Basarabene

TRUŞENII

I.

Vechiul sat răzăşesc de codru, Truşenii, este aşezat la douisprezece chilometri de Chişinău.

Când mergi cu trenul dela Chişinău spre Iaşi, de la staţia Ghidighici (în vechime Highideşul) spre stânga, peste deal, intr'un cotlon costişat de vale, se află Truşenii.

Satul e înconjurat de dealuri acoperite cu vii şi livezi, cari-i dau o înfăţişare împodobită şi plăcută.

Casele sunt aşezate pe coastele dealurilor, aşa că apele de ploi au scurgere; dar rândueala lor este fără de nici o socoteală, ca în toate satele vechi. Drumurile sunt rele, strâmbe şi-ntr'o roată. O mulţime de hudiţi cotite străbat satul în toate direcţiunile.

Clima-i sănătoasă şi apa de băut bună.

Imprejurimele sunt cât se poate de frumoase. Locuitorii Chişinăului nici nu bănuesc ce privelişti minunate, ce aer curat şi sănătos au la douisprezece chilometri de oraş.... De cum ai suit drumul Hânceştilor, pe culmea dealurilor, ce trec pe deasupra Chişinăului, Bâicanilor şi Durleştilor şi ai luat-o în sus spre Truşeni, — o zare largă, luminoasă, se deschide în toate părţile. De o parte şi de alta, pe valea Bâcului şi a Işnovăţului, se văd ca în palmă: oraşul Chişinău, apoi satele: Ialoveni, Prisaca, Dăncenii, Suricenii cu mănăstirea, Nimorănii, Malcocii, Pitrecanii, Hidighişii, Sireţii şi Roşcanii.

Când ai ajuns pe moşia Truşenilor, la baştina numită Frasna, sau mai în sus deasupra Truşenilor şi Cojuşnei, la Mămâe şi Valea Pământului, — panorama devine şi mai măreaţă. Ori încotro îţi roteşti ochii — numai verde şi iar verde; dealuri şi văi — toate-s acoperite cu sămănături, vii, livezi şi mici pădurici

răzeşeşti; iar la picioare — marea pădure a Căprienii; şi-ncolo spre Prut, cât vezi cu ochii, valuri-valuri de dealuri acoperite de codri, în apropiere verzi, apoi albaştri-fumurii, pân ce devin întunecoşi în zarea depărtată.

Să te faci pe aceste locuri, aşa cam spre seară, într'o zi de Maiu sau Iunie, — nu-ţi mai vine să pleci...

Un aer cu mirezme de flori, răcorel şi curat, îţi înviorează trupul. Pe deasupra florilor — zâmzet de albine; din livezi şi pădure — şuer de mierle şi cântec de privighetori; de prin vii vre-un viers duios de fată îndrăgostită... Şi toate la un loc se îngână şi se desmeardă aşa de armonios!... Din când în când câte un chiot voinicesc străbate năvalnic văzduhul, parc'ar fi o isbucnire de fericire, un dor năprasnic de viaţă. Şi ţii aşa de dragă atunci viaţa!.. Parc ai fi în raiu!...

Iar când soarele începe a asfinţi, atunci, din pânza lui de raze se scutură o pulbere aurie asupra pădurei, şi în toată firea se face o linişte şi o tăcere evlavioasă.

Numai cântecul sfios şi jalnic al turturelei răsună încetişor, parc-ar fi un cântec duios de leagăn sau o rugăciune smerită înainte de culcare... Stai înmărmurit de atâta frumuseţe...

II.

Truşenenii băştinaşi susţin, că satul lor este mai vechiu decât oraşul Chişinău; că răstrăbunii lor au fost descălecători de ţară pe aceste locuri; că pe atunci nu se pomenea încă de târgul Chişinăului şi că pe locul unde-i azi biserica Mazarachi din Chişinău era o *capişte păgânească a tătarilor capcâni.*

Dintr'o veche spiţă de neam, la butucul căreia stă: „Grecul bătrânul de moşiile Grecii de Tohatin, Grecii de Highidişii şi Ivaşcova satul Truşeni", se vede, că unele neamuri din Truşeni, cum sînt Mădăneştii, Grecu-Vrâncenii, Moiseştii, care se trag din acest bătrân, au ajuns azi la a paisprezecea generaţie. Dar se zice că neamul Niţuleştilor este şi mai vechi pe aceste locuri.

Legenda povesteşte, că numele satului vine de la numele moşiei, iar numele moşiei de la un căpitan de tătari „Truş-han" ceea ce inseamnă pe moldoveneşte „Hanul cel groaznic".

Se zice că odinioară îi pierise lui Ştefan Vodă multă oaste şi ca să-şi o tocmească la loc, s'a dus să caute oşteni şi printre răii din inchisori.

Şi venind într'o ocnă de sare a zărit nişte oameni foarte zdraveni. Aceştia erau Zubrea haiducul cu cei doi ficiori ai săi şi cu alţi haiduci din ceata sa.

Şi cum săpau la sare i-a întrebat pre dânşii Domnul:

— Vi-i greu, hai?

— Greu, greu, Doamne! — a răspuns Zubrea haiducul.

— Măi, eu vă ert osânda, vă slobod din gherlă şi vă voiu milui şi cu daruri, dacă mă veţi ajuta să stârpesc nişte cete de tătari de pe valea Bâcului şi a Ichelului, de care nu mă pot mântui; că nu vor să plăteaecă nici un bir şi es necontenit la şleahuri pentru prădăciuni.

— Mergem, Doamne, unde-i porunci, numai să scăpăm din ţintirimul ista! — răspunseră haiducii.

Şi a pornit ceata alcătuită din haiducii lui Zubrea, supravegheată de oştenii şi căpitanii domneşti, spre acele locuri de pe Bâc şi Ichel.

Intr'o noapte au zătrit pe tătarii lui „Truş-han", cari aveau stanıştea pe moşia Truşenilor de azi.

In altă noapte i-au stârpit pe tătarii de pe Ichel, cari aveau staniştea unde sunt Zubreştii de azi. Cei cari au rămas teferi şi-au luat lumea-n cap şi au fugit în pustie.

Şi le-a dăruit Ştefan Vodă căpitanilor moşii şi oştenilor răzeşii pe aceste locuri, pentru ca să-şi facă sate. Şi i-a miluit cu mici răzeşii şi pe ocnaşii din ceata lui Zubrea haiducul.

Şi au întemeiat căpitanii sate înconjurate de hindichiuri cu gard pe locurele rămase pustii.

Hergheliile de cai, turmele de oi, cirezile şi tamazlâcurile de vite albe rămase de la tătari şi le-a luat Ştefan Vodă sie-şi; dar a lăsat şi oştenilor o parte, ca să aibă cu ce-şi porni gospodăria în noile locuri. —

Oştenii şi haiducii cari n'aveau femei şi-au oprit cu de-a sila şi câte o tătăroaică mai potrivită, ca să aibă cine-i spăla, cine le face o fiertură sau o azimă, şi să le miroasă a femeie în case şi bordeie; căci, de, era pustietate pe aceste locuri, şi nici ţipenie de moldovancă nu se pomenea. Şi aşa s'au întemeiat satele Truşenii şi Zubreşti şi altele în această margine de ţară.

Din căpitani au eşit mazâlii de azi, din oşteni—răzăşii, iar din haiducii-gherlani—ţaranii cei proşti.

Şi de aceia mazâlii nu se amestecă şi nu se încuscresc cu ţăranii cei proşti, fiind-că aceştea sunt „soiu prost" „neam de gherlani" adică de ocnaşi. — Numai cu răzăşii de frunte se împrietenesc şi se înnemuesc. — Şi de acea prin codrii Bâcului şi Orheiului se mai întâlnesc şi azi moldoveni, cari spun, că se trag din tâlhari.

Şi nici în ziua de azi, când toată lumea de la sate este deopotrivă, tot o apă, mazâlii nu se amestecă cu gherlanii, iar când aceştia le spun mazâlilor, să nu se mai ţină mândri ca odinioară, căci li s'a luat boeria, aceştia le răspund :

— Da, măi, ne-au luat mazâlia!.. Insă noi ştim, că v'am mânat pe voi din urmă câteva sute de ani!. Noi, bre, mazălii am aşezat şi ţinut rânduieala în ţară, iar nu voi gherlanii!...

Gheorghe V. Madan

Doina Basarabiei.

Dela Nistru pân' la Prut
Moldovanu-i trist, tăcut.
Dela Reni pân'la Hotin
Numai lacrimi şi suspin.

Crivăţul din mez-de-noapte
Călăreţ vrăjit străbate;
Vara, soarele şi vântul
Incropesc întreg pământul.

Peste sate, peste târguri,
Peste văi şi peste crănguri,
De necaz e plin ţinutul
Că se pierde cu avutul.

Lacrimi picară din stele,
Trec în cârduri rândunele.
Stropii de pe frunţi ca bobul
Picurând rodesc ogorul

Dar sudoarea e 'n zadar,
Munca-i numai chin ş'amar...
Cine ne-o aruncă 'n vânt,
N'aibă loc nici în mormânt!

Al. I. Uşurelul.

Basarabia

CÂTE-VA PRECIZĂRI ISTORICE

Basarabia este provincia românească dintre Prut şi Nistru, provincia răsăriteană a ţării şi megieşă cu spaima lumii civilizate: Rusia Sovietică.

Face impresie şi chiar s'a format un fel de părere curentă că denumirile de *român* şi *basarabean* cuprind noţiuni diferite, ba poate şi opuse.

De aci tribulaţiunile în publicistica de după războiu asupra denumirii de *basarabean* şi *Basarabia.*

Nu rareori s'a observat evitarea acestor *nefaste (!)* cuvinte, înlocuindu-le, cu altele sinonime, de pildă: *Moldova dela Nistru, Moldova dintre Prut şi Nistru*, etc.

Şi totuşi *român* şi *basarabean* sunt două cuvinte care exprimă aceiaşi noţiune. Mai mult, provincia noastră păstrează în denumirea ei — *Basarabia* — una din reminiscenţele istorice cele mai scumpe şi mai caracteristice româneşti.

Să cercetăm puţin trecutul.

Intemeietorul Ţării Româneşti şi primul ei domn s'a numit *Basarab.* Basarab este şi fondatorul primei dinastii româneşti. S'a căutat de învăţaţi să se precizeze origina numelui, care nu poate fi nici romană, nici slavă. Genialul istoric şi filolog B. P. Hasdeu, în opera sa „Istoria critică a Românilor" încearcă, bazându-se pe o ciudată coincidenţă de sunete (Bas-Arab) şi alte considerente ingenioase, o fantezistă explicare, cum că ar fi la mijloc o origine... arabă! Mai de grabă acest nume vocalic şi aspru, în pronunţare făcând impresia unui huruit greoiu de car de războiu, pare a fi de origină tracică.

Dar această chestiune s'o lăsăm în sama învăţaţilor; noi să trecem la ceea ce ne interesează în momentul de faţă.

La mulţi „basarabeni" şi „regăţeni", credem, li se va părea curios dacă vom afirma că numele de *Basarabia* a fost ..tru înce-

put al Ţării Româneşti, şi numai mai târziu a trecut asupra părţii ţării dintre Prut şi Nistru.

Intr'adevăr — după un uz al timpului — faţă cu starea rudimentară a cunoştinţelor etnografo-istorice de pe vremuri — străinii obişnuiau să denumească ţările după numele stăpânului (rege, domn), care se confunda cu ţara însăşi. Ca urmare, în primele secole după întemeiere, *Ţara Românească* apare adeseori în documentele străine sub denumirea de *Basarabia.* De pildă: „*terra Bassarabum*", „*Besarabia, alias Valachia transalpina*", „*Bessarabia*" etc.[1])

Mai târziu denumirea de *Basarabia* pentru *Ţara Românească* dispare: evident odată cu stingerea dinastiei Basarabilor.

Dar numele de *Basarabia* nu dispare cu totul, el se mai păstrează pentru un colţ de ţară: partea limitrofă a gurilor Dunării şi Mării Neagră, între Prut şi Nistru.

Călători străini, întâmplători pe pământul românesc, de prin veac. XVI şi XVII, vorbesc despre o ţară „*Moldova*" sau „*Basarabia*" care se întinde de-alungul malurilor Mării Negre, unde sunt fortăreţele Cetatea Albă şi Chilia.[2]) Acelaş lucru îl afirmă şi marele cronicar al Moldovei, Miron Costin, într'una din scrierile sale polone. Denumirea de Basarabia pentru partea menţionată a ţării se păstrează şi se precizează în sec. XVIII. In documentele din acest veac apar distinct trei ţări româneşti: „Moldova, Muntenia şi *Basarabia*"[3]). De fapt în acest veac. al XVIII — sunt numai două ţări Româneşti: Moldova şi Muntenia, iar *Basarabia* este partea pierdută a Moldovei — Sudul Basarabiei de astăzi — aflată pe atunci în stăpânirea Turcilor. Faptul îl precizează învăţatul Domn al Moldovei dela începutul sec. XVIII, Dimitrie Cantemir, în scrierea sa latină „Descrierea Moldovei". Iată rândurile privitoare la Basarabia:

„*Basarabia* era odată a treia parte a Moldovei. Tot pământul „ei este şes, n'are dealuri, nici codri, se adapă numai cu Ialpugul, „care curge necontenit... Basarabia se împarte astăzi în patru ţinu„turi: al Budjacului, Achermanului, al Chiliei şi Ismailului"[4]).

[1]) Documente in l. latină din sec. XVI: „ţara Basarabilor", „Basarabia, adică Ţara Muntenească" „Basarabia", citate de d-l *N. Iorga* în „Studii istorice asupra Chiliei şi Cetăţii Albe" Bucureşti 1900 p. 74.

[2]) Op. citat p. 15.

[3]) Doc. Hurmuzaki V[2] p. 195.

[4]) *D. Cantemir*: „Descrierea Moldovei" (trad.) Bucureşti 1909 p. 54—55.

E clar deci că prin *Basarabia*, în trecut, se înţelegea numai partea de miază-zi a Basarabiei de azi [1]).

Se impune o întrebare: de ce s'a întins denumirea de *Basarabia* în această parte a Moldovei şi cum de a persistat această denumire de-alungul veacurilor?

Răspunsul e simplu pentru cunoscătorii istoriei Românilor.

Domnii Basarabi ai Ţării Româneşti şi-au întins stăpânirea, îndată după întemeiere, în aceste părţi, căutând drum la mare. Acest drum mergea firesc la gurile Dunării şi el nu se putea întinde pe malul drept, unde se instalase formidabila putere politico-militară a Turcilor (Dobrogea), dar pe malul stâng (Basarabia), unde uşor s'a putut disloca stăpânirea tătărească.

Cuprinderea acestei regiuni în stăpânirea Basarabilor reiese cu precisiune din titlul lui Mircea cel Mare (1386—1418), consolidatorul, întregitorul de hotare şi organizatorul Ţării Româneşti [2]). Mai târziu — peste o jumătate de veac — s'a întemeiat a doua Ţară românească: Moldova, care, fireşte, îşi caută şi ea drum la mare şi drumul era acelaş. De aci lupta între cele două ţări surori. A biruit în cele din urmă Moldova, întrucât Muntenia a fost mai de vreme lovită şi îngenunchiată de Turci. Sub stăpânirea Moldovei, această parte a ţării a continuat să-şi păstreze şi să fie cunoscută sub denumirea pe care o căpătase dela primii ei stăpânitori: părţile *băsărăbeneşti* sau *Basarabia*.

Această parte de ţară a fost pierdută definitiv în sec. XVI către Turci, totuşi — după cum s'a văzut mai sus — ea continuă a-şi păstra numirea de Basarabia [3]).

Mai departe, se ştie, în urma războiului turco-rus din 1806—1812, prin pacea dela Bucureşti 1812, s'a cedat Ruşilor pe lângă *Basarabia* propriu zisă, întreaga regiune a Moldovei dintre Prut şi

---

[1]) *B. P. Hasdeu* în „Ion Vodă cel cumplit" Buc. 1894 p.p. 117—118 precizează: „Valul lui Traian începând dela Prut mai jos de Fălciu şi sfârşindu-se la Nistru, mai sus de Bender, desparte Moldova veche de raielele turceşti" (Basarabia".)

[2]) Titlul lui Mircea: „stăpânitor şi domn a toată ţara Ungro-Vlahiei şi peste munţi, *încă şi peste ţările tătăreşti (basarabeneşti)*. . . . *(A. D. Xenopol)*, Istoria Românilor, Iaşi 1896 III p. 70).

[3]) De acum începe a fi cunoscută în istoriografia contemporană sub numele propriu zis de *Basarabia* (*I. Nistor* „Istoria Basarabiei" p. 107).

Nistru [1]), căreia Ruşii odată cu noua formă politică de gubernie rusească, i-a extins numele de *Basarabia.*

Şi acum ne întrebăm, dece să nu rostim cu dragoste numele de *Basarabia?* Dece *unii* caută să-l escamoteze ca o pată de ruşine, iar *alţii* să-l agite cu vădite intenţii de regionalism rău înţeles?

Numele de *Basarabia* este o piatră scumpă din coroana Domnilor noştri dintr'un trecut glorios! Chiar dacă această piatră scumpă a rătăcit uneori, în vicisitudinile timpurilor, prin glod şi sânge, ea nu şi-a întinat curăţenia şi nu şi-a ştirbit strălucirea.

Regăsită, *Basarabia* străluceşte ca unul din cele mai scumpe diamante în coroana României mari!

I. Zaborovschi
Profesor

ROMANŢĂ

NATALIEI

Dac'ai arunca vreodată
O privire de felină
Peste versurile mele —
Cântă-le la mandolină...

Dacă vei presa în cartea-mi
O petală de verbină
Şi vei lăcrăma în treacăt —
Nu uita că eşti de vină...

Iar de vei umbla răzleaţă
Pe cărarea din grădină:
Linişteşte-ţi remuşcarea
Sub polei de lună plină...

Cesar Stoika

---

[1]) Partea ocupată, cuprinzând raielele cetăţilor turceşti depe Nistru şi Dunărea de jos (Hotin, Bender, Akkerman, Ismail, Chilia) legate între ele prin spaţiul intermediar, rămas în directa stăpânire a domnilor Moldovei cu cetăţile Soroca, Orhei, Lăpuşna, Tigheci şi Greceni, totul alcătuind o unitate geografică, a fost rubricată de Ruşi cu denumirea *Basarabia*, numele până atunci numai al părţii sudice din ţinutul anexat (*I. Zaborovschi:* Istoria Basarabiei (monografie) Chişinău 1926 p. 139.

Sufletul Basarabiei subjugate.

Nu de mult, cu prilejul serbătoririi zilei de 24 Ianuarie, s'au ţinut în ţară discursuri şi conferinţe publice, în cari oratorii au căutat să înfăţişese publicului procesul sufletesc prin care a trecut neamul nostru pentru înfăptuirea Unirii din 1859 şi apoi a reîntregirii statului din 1918. S'a insistat asupra adevărului că ideia Unirii a fost vie în conştiinţa Românilor încă în epoca preistoriei lor, atunci când Moldovenii şi Muntenii îi goneau pe Tătari, luând în stăpânire pământul unde le-a fost menit să-şi aşeze casa şi masa, să-şi ridice tronul şi altarul; că aceiaş conştiinţă i-a făcut mai târziu pe Moldoveni şi Munteni să ţină piept sumeţilor Unguri şi Poloni, să se ridice împotriva Turcilor spre a-şi apăra „sărăcia şi nevoile şi neamul“ ; că aceiaş conştiinţă vibrează în versurile profetice ale poetului redeşteptării noastre, care în an. 1857 vedea „scrisă în ceruri sfânta Unire, scrisă în inimi cu foc ceresc“.

Trezită de vechii noştri cronicari, încălzită cu argumente noui aduse de cărturarii-ardeleni, întreţinută prin luptă şi fapte politice în Principate, această conştiinţă a format fondul unui proces istoric, sufletesc prin natura lui, care a făcut ca un neam născut în negura vremilor din încrucişarea a două mari popoare, să se afirme, in ciuda împrejurărilor vitrege, ca un factor de progres, ca un popor unit şi îndependent, la a cărui mărire, după expresia aceluiaş poet, „lucrează braţul Dumnezeesc“.

Dar Basarabia? A fost oare această frântură răsăriteană a neamului nostru alături de fraţii săi de peste Prut, de peste munţi, în marele frământări pentru unire şi reîntregire? Până la anul înstrăinării Moldovenii dinte Prut şi Nistru, ca o parte nedeslipită de trupul vechii Moldove, au fost părtaşi la acele frământări, iar după an. 1812 orice manifestare deschisă nazuinţei spre unire a fost zădărnicită de statul rus; prin suprimarea treptată a oricărei urme de autonomie locală, prin unificarea administrativă, prin întroducerea limbii ruse în instituţiile publice, prin înfiinţări de şcoli secundare,

bine organizate şi înzestrate, guvernul din Petrograd căuta să altoească pe sufletul moldoveanului blăjin cultura altui popor străin, cu altă structură sufletească şi cu alte aspiraţiuni. Totul a fost însă zădarnic: Basarabia a rămas cu sufletul ei curat pentru a se confirma adevărul, că un popor nu poate fi nimicit sufleteşte. Conştiinţa de neam, conştiinţa că are un rost şi o menire pe acest pământ îndepărtat al strămoşilor, a rămas vie în sufletul moldoveanului basarabean, chiar în vremurile de cea mai grea instrăinare. Ca dovadă a acestei afirmări avem în trecutul provinciei noastre câteva figuri culturale, cari prin scrisul lor au dus nestinsă facla cugetării şi simţirii româneşti în provincia înstrăinată; poate că numele lor nu strălucesc în panteonul literaturii neamului, dar scrierile lor, în cari palpită un suflet îndurerat de vitregia vremurilor şi dornic de altă vieaţă, vor române pururea neuitate ca un document omenesc.

Mă gândesc la boierul moldovean Teodor Vârnav, care a trăit în întâia jumătate a veacului al XIX şi care ne-a lăsat frumoasa sa autobiografie „Istoria vieţii mele". Vieaţa provinciei noastre — societatea moldovenească de pe atunci, obiceiurile şi tradiţiile boierilor moldoveni — ni-se înfăţişează în lumina caldă a unui suflet românesc, plin de iubire pentru neamul său îndurerat.

Mă gândesc la altă figură, la Ion Sârbu, care prin 1851—52 a scris mai multe poezii şi fabule în româneşte. Izolat de fraţii de dincolo, cari în frunte cu un alt basarabean A. Russo, cu M. Cogâlniceanu şi V. Alexandri vesteau o nouă eră în evoluţia literară şi culturală a poporului românesc, modestul scriitor basarabean cade sub influenţa literaturii ruse şi scrie fabule şi poezii după modelul fabulei lui Crâlov şi poeziilor poetului Derjavin. Dar tutuşi, cu toată dibuirea timidă în căutarea motivelor de inspiraţie şi subiectelor literare, cu toată admiraţia lui pentru o literatură străină, Ion Sârbu îşi dă pe faţă simţirea de Român, care-şi iubeşte neamul şi deplânge soarta provinciei cotropită de „multe neamuri străine".

„O Moldovă, ţară frumoasă,
Pământ bun şi îmbelşugat,
Cu păduri multe şi dese
Şi cu izvoare bogat" — exclamă poetul nostru în

poezia „Moldova" [1]).

[1]) „Cultura românească in Basarabia sub stăpânirea rusă" de D-l Şt. Ciobanu, pag. 210.

Mă gândesc mai departe la Gheorghe Păun, un activ provincial şi un cântăreţ bisericesc din jum. a doua a veacului XIX-a; este în acelaş timp şi un poet poporan prin limba şi spiritul poeziilor sale; cugetarea simplă şi sănătoasă a ţăranului basarabean, sentimentele lui — iubirea, desnădejdea trădării, durerea despărţirii, chinurile aşteptării zădarnice, farmecul întâlnirii — toate întrupate în frumoasele imagini ale cântecilor populare—a „turturicăi", a „cucuşorului", „puicii", „stelelor" şi „lunii" — iată fondul poeziilor lui Gh. Păun. Privită în acest fond, modesta operă a poetului nostru apare ca un preţios document omenesc ce ne desvăluie tainele unui suflet încătuşat.

Urmează Mateiu Donici cu sentimentul lui de iubire de neam şi cu nota puternică de protest împotriva soartei nemiloase ce a adus poporului basarabean jugul străin.

„Of! ce zile am agiuns,
Să fiu de soartă rău împuns,
Căci soarta me-a prepus
Să mă fac pe aicea Rus,
Să mă fac eu porcotină
Şi de-a Rusului scatină" — scrie poetul în poezia sa „Soarta" scrisă în Odessa în luna August 1869. [1])

Un fenomen foarte interesant prezintă Tudose Roman, un alt poet basarabean, ţăran de origine de prin părţile Orheiului, mort în anul 1921 la vârsta de 34 ani. Lipsit aproape complect de cultură, căci nu avea decât şcoala primară cu un curs complimentar făcut în limba rusă în satul natal, Tudose Roman este tipul ţăranului poet, în ale cărui aspiraţiuni, năzuinţe şi motive de inspiraţie găsim un reflex puternic al sufletului îndurerat al ţăranului basarabean. Soartă grea a plugarului moldovean, care

„Dela zori de dimineaţă,
Cu sudorile pe faţă
El lucrează în greu mare,
Dar folos tot nu mai are", credinţă vie că acest plugar „uitat de Dumnezeu", robit şi scăpătat, va fi „stăpân pe viitor" numai prin carte şi cultură — iată aspiraţiunile ţăranului-basarabean contopite toate în sufletul sensibil a lui Tudose Roman. A-

---

[1]) „Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă" de D-l Şt. Ciobanu, pag. 256.

ceste aspiraţiuni culminează în indemnul poetului nostru la luptă pentru „drepturile sfinte", indemn adresat ţăranilor basarabeni cu prilejul izbucnirii revoluţiei ruseşti din 1917.

„Voi, ţărani, copii ai ţării,
Milioane de bărbaţi,
Din Hotin la malul mării,
Glasul vostru ridicaţi,
Cereţi drepturile sfinte,
Ce de-un veac vi s'au răpit". [1])

In această frământare poetul îşi îndreaptă privirea, obosită de priveliştea suferinţei omeneşti, spre izvorul de mângâiere şi împăciuire — spre natură. Acolo „în câmpul verde", în „singurătate", auzind „cucul cântând" şi biata ciocârlie sus în aer ciripind, acolo poetul nostru, şi cu el ţăranul basarabean, uită de durerea robirii, de necazurile vieţii, acolo îşi regăseşte liniştea sufletească. Iată pe drept cuvânt un „poet al ţărănimii basarabene".

Mă gândesc, însfârşit, la cea din urmă şi cea mai strălucită manifestare a sufletului Basarabiei robite, la preotul poet Alexei Mateevici, contimporan cu Tudose Roman şi stins, ca şi el, în floarea vârstei, în lună August 1917. Dacă în poeziile ţăranului T. Roman palpită, cum am arătat mai sus, sufletul ţăranului basarabean, în opera părintelui Mateevici, unul din străluciţii absolvenţi al Academiei teologice din Kiew, vedem sufletul tineretului basarabean, ieşit din şcolile secundare şi superioare ruse, pe al cărui fond sufletesc stăpânii de altă dată căutau să altoiască cultura sa. E drept că această cultură prin anumite elemente sufleteşti a contribuit în Basarabia la formarea unei noui psihologii, dar în fondul ei original, prin năzuinţele şi poruncile ei fireşi, această psihologie nouă a rămas tot românească.

Preotul poet A. Mateevici cu concepţia idealistă a marilor poeţi şi filosofi mistici ruşi, dar şi cu dragostea pentru neamul său, cu admiraţia lui pentru „limba vechilor cazanii" ne dă reflexul unor năzuinţe ale tineretului basarabean din epoca marei revoluţii ruseşti, rătăcit prin şcolile din imensă împărăţie, dar sufleteşte legat de pă-

[1]) „Cultura Românească în Basarabia sub stăpânirea rusă" — Şt. Ciobanu pag. 268.

mântul strămoşesc şi de soarta neamului, pentru a cărui mântuire trebuia să iasă din sânul lui „Prorocul" („Basarabenilor") [1])

Iată în trăsături vagi aspectele unei vieţi, unei simţiri româneşti în provincia noastră după an. 1812. O cercetare mai adâncă a acestor manifestări literare ar fi, credem, de mare folos pentru cunoaşterea sufletului Basarabiei.

Vom încerca aceste cercetări în paginele revistei noastre, dacă ne vor permite timpul şi împrejurările.

Ioan I. Macovei,
Profesor la Liceul „Al. Donici", Chişinău.

VIAŢA.

Nu spune: viaţa-i jucărie,
Pe care 'n deznădejdea ta
S'o sfarmi, s'o nimiceşti ai vrea!
Aruncă-ţi ochii pe câmpie:
Răsar pe 'ntinse pajişti flori;
Iar în păduri, ascunse 'n ramuri,
Atâtea păsări cântă 'n zori,
Binevestind ca 'n sfinte hramuri
In mii de voci pe Ziditor,
Stăpânul nostru-al tuturor...
Nădejdea 'n sulfet a murit?
Ţinteşte ochii tăi pe mare
Şi vezi acolo, în depărtare:
E un pescar neobosit,
Vâslind pe doaga bărcei sparte:
El luptă în sudori de moarte.

Tony Luţcan.

---

[1]) „Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă" — Şt. Ciobanu, pag. 282.

Mărgăritare de cugetare românească.

de **Alexandru Russo.**

Cel ce nu cunoaşte nevoia legei, nu cunoaşte ce e slobozenia, căci nu poate fi slobozenie fără lege... şi acel ce nu se ţine de duhul legei, se leapădă de slobozenie...

Slobozenia e îndoită... cea din lăuntru şi cea din afară... ele sânt surori, una fără alta nu pot trăi... Slobozenia din afară este neatârnarea moşiei în care naştem şi care ne hrăneşte, moşia dela care tragem numele nostru şi dreptul de om, de sub biruirea ori cării alte ţări şi împăraţii. Pentru sângele ce ne dă, sântem datori cu sângele nostru. Pentru aceasta au fost bătăliile neamului nostru şi a neamurilor, bătăliile cele vestite scrise cu movile şi mănăstiri pe şesuri şi pe dealuri. Slobozenia din lăuntru este legea, icoana dreptăţii dumnezeieşti, legea aşezată prin învoirea tuturor şi la care toţi deopotrivă se supun. Acolo unde nu e lege, nu e nici slobozenie, şi acolo unde legea e numai pentru unii şi ceilalţi sânt scutiţi de sub ascultarea ei, slobozenia a pierit... şi fericirea e stinsă... căci atunci asuprirea, nevoile, necazurile şi sărăcia izvorăsc în lume; atunci lumea se împarte în săraci şi bogaţi, în stăpâni şi robi, flămânzi şi îmbuibaţi... atunci lumea stă în cumpănă de peire.. căci dreptatea dumnezeiască este vecinică: ea urăşte şi blastămă pe omul şi pe neamul ce alunecă în calea nedreptăţei...

Strâmbătatea izvorăşte din siluire, din pizmă, din jefuire şi din neştiinţă... legea dreptăţii e frăţia, şi ce frăţie poate fi între uliu şi prada lui, între răpitul şi răpitor, între dreptul şi nedreptul?...

Din „Cântarea României".

Stațiuni preistorice în Basarabia

Omul preistoric şi-a ales sălaş, din primele timpuri ale apariției sale, pe meleagurile Basarabiei, prielnice pentru aşezări, de oarece prezintă două condiții elementare: ape şi înălțimi de aparare. Cea mai mare parte a Basarabiei fiind un podiş brăzdat de văi, chiar dacă apele ce le străbat nu sunt aşa bogate, prezintă mai ales poziții naturale de aparare, care meritau puțină schimbare din partea omului spre a fi transformate în „sate preistorice". Iar acolo unde materialul de lucru — materia primă de azi — se găsea pe loc, în primele timpuri preistorice silexul (cremenea), şi stațiunele preistorice sunt mai numeroase. Aşa e cazul în Nordul Basarabiei, unde vom înşira câteva localități, cercetate sumar, dar cu îndestulătoare probe de vechimea aşezărilor[1])

Cea dintăi epocă a preistoriei este *paleoliticul*, numit astfel după folosința pietrei (litos) cioplite, în mare majoritate silexul sau cremenea, pe care oamenii primitivi o foloseau pentru unelte şi armele de apărare sau atac. Aceste urme se găsesc în pămînt, la o mică adîncime ce variază — 1 până la 3 metri —, formînd un strat care se numeşte „pătura arheologică". De cele mai multe ori acesta esă la iveală prin ruperea malurilor; alte ori prin lucrul plugarului se dau peste asemenea pietre, lucrate cît de rudimentar, deci uşor deosebindu-se de cele naturale, aflate întîmplător acolo.

Pe ambele maluri ale Prutului, începînd din dreptul satului *Ripiceni* din jud. Botoşani şi până la *Mitoc* din jud. Dorohoi, s'au descoperit o serie de stațiuni, adică aşezări ale omului preistoric, obiecte de piatră grupate sau izolate şi chiar ateliere unde se lucrau pietrele, ceia ce se distinge uşor prin mulțimea aşchiilor împrăştiate lîngă bucăți nelucrate sau isprăvite. O stațiune mai bogată în urme se află lîngă sateie *Cuconeşti* şi *Corpaci* depe malul basarabean din fața Ripicenilor, la locul numit „Ponoare", ceia ce şi a-

[1]) După N. N. Moroşan „Noi contribuțiuni preistorice asupra Basarabiei de Nord „Bucureşti 1929 şi I. N. Moroşan „Citeva stațiuni preistorice noi descoperite în Basarabia de Nord" Iaşi 1928.

rată realitatea surpărilor de care aminteam. S'au găsit acolo unelte lucrate în silex de culoare aproape neagră sau albăstrue, care sunt la fel, ca structură şi culoare, cu cremenele ce se află în stare naturală prin partea locului. Uneltele au fost deci confecţionate pe loc.

Urcînd pe valea pîrîului Ciuhur s'au mai găsit unelte de silex la *Proscureni* (jud. Bălţi), care dovedesc un meşteşug foarte simplu, dela începutul paleoliticului. Mai în sus, în dreptul satului *Ruseni* (jud. Soroca), se văd urme paleolitice chiar pe malul Ciuhurului, amestecate aici şi cu oasele unor animale ce au trăit numai în această epocă — strămoşii cerbului şi calului de azi.

La granița judeţelor Soroca şi Hotin, între satele *Naslavcea* şi *Voloşcovo* se 'ntinde pe malul Nistrului o pădure pe pămîntul căreia şi mai ales la punctul „Stânca", s'au găsit unelte paleolitice, amestecate cu altele de dată mai nouă. Nu departe, pe moşia Ostaşov de lîngă satul *Bîrnova* (Soroca), s'au dat de urmele mai multor staţiuni, dintre care una bogată la punctul numit „Ciornîia Gorî". Pe platoul şi'n rîpa numită „Haidamaţchii-Iar" se 'ntâlnesc unelte de silex cu o patină (urmele vechimei ca rugina pe fer) pronunţată de culoare albăstrie.

In colţul nord-estic al Basarabiei s'au descoperit nu mai puţin de 15 staţiuni neolitice, dar şi cîteva paleolitice. Aşa urmele vînătorilor primitivi au fost scoase la iveală, după cercetările de ani întregi ale d-lui Ambrojevici [1]) în localităţile: *Chişla-Nedjimova* aparţinând celei mai vechi epoci a paleoliticului; la *Corman* urmele a două culturi; alte două staţiuni la *Darabani* şi *Morişoara*. O parte din materialul adunat se află la muzeul de istorie naturală din Chişinău şi a servit la alcătuirea unei părţi importante a lucrării arheologului elveţian Otto Hauser [2]).

Regiunea Naslavcei a fost continuu populată, deoarece se găsesc numeroase staţiuni din epoca imediat următoare paleoliticului, aşa numitul *mezolitic*. E drept că unii savanţi mai noi nu sunt de părere să se distingă o altă epocă între paleolitic şi neolitic, totuşi vom păstra vechea despărţire.

Pe 'ntinsul văii dela *Naslavcea* se găsesc cel puţin 9 staţiuni la punctele cu denumiri ucrainene date de populaţia aflătoare aici, ca „Costachieva-Dolîna", „Na Hori", „Zaicin-Iar", „Şumna-Hora",

[1]) C. T. Ambrojevici în „Buletinul Muz. de ist. nat." Chişinău 1926.
[2]) „O mare rasă primitivă a Europei centrale la Micoque—Ehringsdorf-Byci — Scala, Predmost—Chişla—Nedjimova — (Basarabia)".

„Carpin-Iar“, etc.—toate cu fragmente de piatră numai la suprafaţă de mare abundenţă. Intr'o singură cercetare s'au ales peste o mie de bucăţi. Mobilierul industriei, cum se obişnueşte a se numi uneltele, variază dela centru la centru, compunîndu-se din: lame, răzătoare, cuţite, sfredeluri, toporaşe, percutoare, sfărmătoare, vârfuri de lance, nuclee şi aşchii. Este una din cele mai importante staţiuni preistorice, care merită un studiu amănunţit, mai ales după ce s'ar practica săpături în malurile acestei văi înguste şi lungi. Abundă în deosebi uneltele mari - unele 0,23 m. lungime, dimensiune considerabilă în epoca pietrei —, ceia ce dovedeşte valoarea marii aşezări, care s'a desvoltat de-a lungul întregului paleolitic şi mezolitic. Malul Nistrului a cunoscut deci cea mai străveche civilizaţie umană, avînd în vedere numărul mare al uneltelor, suprafaţa întinsă şi durata vieţii în continuare.

Trecînd la *Voloşcovo*, pe ambele maluri ale rîpei cu numele „Sobarisca-Chiriniţea“ s'au găsit urme de mezolitic asemenea celor dela Naslavcea, dar mai puţin numeroase. Pe coasta dreaptă a văei s'au găsit unelte lucrate din calcar, in chip primitiv, ceia ce denotă centrul unei industrii cu totul aparte, ca material în deosebi.

Urcînd pe Nistru în sus, la vre-o 40 klm., în regiunea satului *Piliwanov-Iar* sau Slobozia Ianouţi, la 5 klm. de malul apei se află urmele unor staţiuni ce se 'ntind de-alungul paleoliticului şi mezoticului. Nu departe pe-o moşie aparţinînd comunei *Comarova* (jud. Hotin) s'au găsit mai multe unelte de lucru grosolan, de mici dimensiuni—ceiace denotă o aşezare mai modestă. Important însă e faptul că unele din ele se aseamănă, ca dimensiuui şi mod de lucru, cu cele dela Smiatcica şi alte localităţi preistorice din Ucraina—ceia ce arată străvechile relaţiuni între locuitorii celor două maluri ale Nistrului. Pe acelaşi teritoriu încă o staţiune la punctul „*Veprig*“, care dovedeşte încă odată trecerea lină dela epoca petrei ciplite la cea şlefuită din neolitic.

O vastă staţiune mezolitică se poate considera cea dela *Restev—Atachi* (jud. Hotin). La punctul „Britchi“ s'au descoperit numeroase unelte asemenea celor dela Naslavcea, de factură şi rost foarte variat. Unele produse ale industriei de piatră se aseamănă cu paleoliticul inferior, altele cu industria neolitică, de care urmează a ne ocupa.

Prin *neolitic* se' nţălege a doua mare perioadă de timp a culturei pietrei, care se şlefuia acum, pentru a-i da o formă şi o fo-

losinţă superioară. In această epocă a pietrei şlefuite — de fapt neolitic înseamnă „piatra nouă“ — omul preistoric ajunge şi la alte descoperiri; în primul rînd ştie să facă oale şi obiecte din lut ars, pentrucă ştie acum să folosească mai bine focul. Toată industria olăritului se numeşte cu un cuvînt ceramică şi urmele ei determină imediat epoca neolitică.

Traiul omului este mai lesnicios, pe deoparte ajutîndu-l o climă mai prielnică, pe de alta putînd cîştiga mai uşor hrana cu instrumente perfecţionate. Populaţia se'nmulţeşte, urmele staţiunilor neolitice sunt numeroase în întreaga Românie, nici Basarabia nu face excepţie.

Una din cele mai vechi aşezări neolitice scoase la iveală este acea dela *Petreni*-Bălţi, unde s'a găsit un bogat material de silexuri şlefuite şi ceramică, în urma săpăturilor unui membru al societăţii arheologice dela Odesa. Asupra descoperirelor de aici s'a publicat acum cîţiva ani un studiu interesant de d-l Ţihalenco într'o publicaţie dela Praga.

Unele statiuni neolitice urmează pe cele anterioare. Aşa pe valea Ciuhurului, nu departe de Proscureni, pe moşia satului *Costeşti* la punctul numit „La Perla“, s'a constatat prezenţa unei aşezări din ultimul timp al neoliticului. S'au găsit acolo vase şi scoici-fosile, fragmente de ceramică lucrată dintr'o pastă fină şi bine arsă, silexuri, un fragment de rîşniţă.

Tot din această epocă mai veche datează şi unele puncte din jurul satului *Naslavcea,* dovedind continuitatea civilizaţiei locale până 'n pragul epocii istorice. La fel, din cele trei staţiuni amintite la *Slobozia Ianouţi* una este din neolitic; probabil că ea se continua şi dincolo de Nistru, unde valea se numeşte „Şein-Iar“ (dincoace poartă numele „Piliwanov-Iar“). Tot pe teritoriul comunei învecinate Comarovo s'au găsit două aşezări neolitice: *Dubneachi* şi „*Şirochii-Sdolinoc*“. In ultima numai două centre de industrie, pe-o suprafaţă restrînsă, îndicînd o populaţie mai redusă. Ca mobilier preistoric: unelte din silex, gresie şi cvarţ, din care topoarele cu o uşoară şlefuire; de asemeni ceramică grosolană — aceste staţiuni trebuesc atribuite neoliticului inferior.

La hotarul moşiilor Comarovo şi Restev-Atachi se 'ntinde un loc numit în popor „*Popova-Houda*“, unde s'a găsit material din ultimul timp al neoliticului. Mai spre Nord, în regiunea satului *Buzovţi* s'au dat de numeroase urme de industrie neolitică, unele unelte de-o frumuseţă rară. In faţa staţiunii mezolitice dela Britchi

se rîdică o importantă aşezare, ale cărei urme erau să dispară complect, de oarece proprietarul locului arîndu-l, a aruncat „pietrele" în rîpa învecinată. E staţiunea neolitică dela „*Velica-Houda*" cu unelte de silex mici şi fine, nuclee şi aşchii, cele mai mari fiind asvîrlite, cum am spus. Este un caz cunoscut, din atîtea altele neştiute, de distrugere a urmelor atîtor centre de veche civilizaţie locală.

O altă serie de staţiuni neolitice se găsesc, tot în Basarabia de Nord şi Centru, spre versantul Prutului. Prin brazdele plugului s'au scos la iveală cîteva unelte din piatră de rîu rezistentă în satul *Volcineţi*-Lăpuşna; un frumos toporaş, bine şlefuit, de circa 0,13 m. lungime, se află în posesia noastră.

O staţiune bogată se află lîngă satul *Alexăndreni* (Bălţi), al cărui descoperitor [1]) a fost mînat într'acolo după ce i s'a prezentat de-un ţăran un topor şi cîteva cioburi de vase, numite de locuitori „oale turceşti". Pe o suprafaţă de aproape două hectare apar numeroase fragmente ceramice: cioburi de oale împodobite cu motive geometrice şi mici gropiţe, năsturei, butonaşe conice sau urme de degete. Pe unele cioburi se vede încă urma unei împletituri ce presupune că neoliticii locali aveau obiceiul de-a lucra vasele caşi unii sălbateci de azi, ungînd cu lut partea inferioară a unui coş, care arzînd lăsa vasul. S'au mai găsit vase cu diferite torţi ca formă şi mărime, străchinuţe, pietre de măcinat din calcar oolitic şi o statuetă— idol. Industria litică e reprezentată prin două topoare bine şlefuite, vîrfuri de săgeţi, cuţitaşte, bile — toate din silex.

Contemporană cu această aşezare, ale cărei urme dovedesc o viaţă îndelungată, pare a fi cea dela *Corpaci* pe malul Prutului, unde am văzut c'a existat şi o aşezare paleolitică. In malul surpat, la o jumătate metru dela suprafaţă, s'au găsit numeroase urme ceramice: vase aproape complecte, unele de-o formă curioasă ca o macara — fusaiolele erau cunoscute în neolitic, — poate un susţinător de vase cu fund rotund, din care s'au şi găsit acolo; străchinuţe, păhărele, o lingură, fragmente de statuete. Din piatră: topoare lustruite, nuclee, aşchii, vîrfuri de săgeţi, cuţite, răzători, lame — toate din silex, unele cu mînere de corn. Interesante sunt şi unele urme

[1]) I. N. Moroşanu, articolul citat în „Revista ştiinţifică" Iaşi 1928 pp. 117-121.

casnice: o rîşniţă şi alte pietre de măcinat, caşi bucăţele de var, ce presupune că locuitorii văruiau păreţii caselor caşi astăzi.

Două staţiuni, la distanţă numai de 500 m. una de alta, sunt aşezate pe malurile Racovăţului-Sec la *Cuconeştii-Vechi* învecinaţi cu satul anterior. Cea depe malul drept pare mai fertilă, iar după urmele ceramice pare că locuitorii se bucurau de-un simţ deosebit artistic; unii meşteri modelează chipuri de animale din lut. Rămăşiţele, mult sfărmate, ale celeilalte staţiuni, dovedesc o aşezare mai veche. Pe aceiaşi moşie se mai găsesc urme la capătul satului, chiar pe malul Prutului, afară de staţiunea paleolitică, asemănătoare cu cele dela Ripiceni de dincolo de Prut. O viaţă îndelungată de mii de ani şi 'n întinderea ambelor maluri ale Prutului.

In judeţul Hotin o staţiune importantă se află pe moşia tîrgului *Edineţ*, cu urme larg răspîndite de ceramică şi unelte din silex; o a doua aşezare învecinată pare să fie mai modestă, deşi aici s'au găsit şi unelte din corn de cerb cu urme de cioplire. La *Horghineşti* staţiunea neolitică, pe lîngă cea mai veche, se manifestă prin cioburi de vase decorate cu brîe şi unelte din silex. Cîteva urme dovedesc prezenţa omului neolitic la *Halahori-de-jos*, pe toloaca satului; la *Volodeni* cu două aşezări; la *Brînzeni* în imediată vecinătate a satului, cu frumoase vîrfuri de săgeată, lame, cuţitaşe şi cioburi gravate cu desenuri. La 2 km. de satul *Terebna* apar cioburi cu preferinţă de culoare cenuşie. La *Călineşti* şi *Hiliuţi* (din jud. Bălţi) s'au găsit aceleaşi variate urme; în deosebi la ultima un obiect ce pare rotiţa fusului de tors sau o greutate de năvod servind la pescuit în iazurile naturale, existente încă şi azi. La *Lipcani* (Hotin) curioase tronişoare—altare din lut, piese aproape unice.

Din această sumară ochire, cu înşirare de nume şi materiale, se poate constata prezenţa aproape a o sută staţiuni din epoca pietrei, dovedind o viaţă intensă şi continuă din cele dintăi timpuri ale apariţiei omului preistoric. Basarabia a contribuit încă depe atunci la patrimoniul culturei omeneşti. Exacta sa participare rămîne să fie pe larg cercetată de cei interesaţi şi pregătiţi. De altfel un apel similar a mai publicat d. Ambrojevici acum 7 ani şi eu acum 3 ani. [1])

P. Constantinescu—Iaşi

[1]) In „Natura" 1925, 3, pp. 18—19; şi în „Doina Basarabiei" 1932, Mai 15.

Stihuri pentru zilele de astăzi.

Vremea noastră-i tulbure,
Toate sânt în ceață.
Pretutindeni murmure,
Răzvrătiri pe față.

Vreme de tranziție —
Toate-s pe schimbare.
Toți fac opoziție:
Oameni, țări, popoare.

Stâlpii vechi se clatină,
Harul de credință,
Moștenit prin datină,
Zace 'n neputință...

Dar din largul zărilor,
Zvon de primăvară!
Ziua preschimbărilor
Pâlpâie ca 'n pară.

Suflete buimatice,
Faceți-vă pace!
Cețile iernatice
Prind a se desface.

Mâine, poate, soarele
Pâcla va străbate,
Luminând hotarele
Și'ncălzind pe toate.

Duh al răzvrătirilor,
Piei din țară iute!
Arma uneltirilor
N'o să te ajute!

Altora cu farmece
Vei orbi vederea;
La noi sânt zădarnice
Coada-ți și puterea.

Noi cu primenirile
Sântem la poruncă,
Căci în brazdă firele
Mintea le aruncă.

Noi urâm nătângele
Căi de răsculare.
Alții verse sângele,
Noi vărsăm sudoare!

Plugul și cu nația
Țin la noi în seamă
Toată situația —
N'avem nici o teamă!

Pas deci cu suspinele.
Să muncim ogorul,
Harnic ca albinele:
El ni-i viitorul!

Iar de-i vremea tulbure,
Să luăm cea carte,
Ceaţă să ne-o spulbere,
Soare să ne 'mparte.

Slova ară 'n cugete,
Ca şi plugu 'n glie:
Sufletele bugete
Se 'ntăresc, învie.

Carte deci plugarilor,
Să deprindă minte!
Iar voi, cărturarilor,
Mergeţi înainte!

Pan. Halippa.

Cuvinte de îndrumare.

de **Zamfir C. Arbore.**

Intelectualii personifică în societatea modernă funcţiunea muncii intelectuale; dânşii, prin urmare, formează azi tocmai acea grupare socială, care lucrează îndeosebi la crearea tezaurului cultural în toate ramurile. De aceia dânşii, mai mult decât oricare alte elemente sociale, se află în strânsă legătură cu destinele culturei umane şi ale progresului pe calea civilizaţiunei. Este dar firesc ca artistul, maestrul, omul de ştiinţă, publicistul, medicul, inginerul, — fiecare păstrând intactă personalitatea lor, să fie interesaţi ca activitatea lor să nu fie stânjenită prin nici o piedecă externă, iar fructul muncii lor să nu cunoască alt criteriu, decât acela al frumosului şi al adevărului.

Iata pentru ce interesele culturei libere şi independente sânt în acelaş timp interesele specifice profesionale ale păturei intelectuale; odată ce aceste interese sunt ştgignite, suferă toţi intelectualii, deopotrivă de simţitori în exerciţiul funcţiunii lor sociale.

Din vol. „Temniţă şi exil".

Inceputurile publicisticei româneşti în Basarabia

(1872—1876)

Primul şi unicul studiu documentat asupra publicaţiilor periodice româneşti din Basarabia îl datorăm d-lui profesor universitar şi membru al Academiei române Ştefan Ciobanu [1]).
După cum era de aşteptat, prima încercare de cercetare în această direcţie nu putea fi complectă. Şi aceasta din simplul motiv că mijloace directe de învestigaţie avem foarte puţine (Academia română posedă prea puţine colecţii de periodice româneşti din Basarabia şi aceste de dată recentă), iar mijloacele indirecte, adecă informaţiuni scoase din periodicele contemporane româno-ruse, presupun o muncă anevoiasă, îndelungată, care n'a ispitit până acuma pe nici un cercetător.

După noi în istoria publicaţiilor periodice româneşti din Basarabia trebue făcută o distincţie între publicaţiile propriu zise *moldoveneşti* (fondate şi susţinute numai de moldoveni basarabeni, fie în Basarabia, fie în afară de ea) şi între cele *româneşti*, cari au apărut între 1856—1878 în judeţele din sudul Basarabiei, ataşate vremelnic la Moldova, şi cărora le-au urmat după 1906 [2]) cele fondate de românî veniţi de peste Prut chiar în Basarabia.

Este ştiut că prin tratatul de pace dela Paris (din 30 Martie 1856) Rusia a fost obligată, să înapoieze Moldovei o parte din sudul Basarabia, partea limitrofă cu braţul dunărean Chilia şi cu partea cursului de jos al Prutului.

In triunghiul acesta mic de pământ, care cuprindea întregul judeţ Ismail de astăzi, o bună parte din judeţul Cahul şi ceva

---

[1]) Formează capitolul VIII (pag. 285—313) din lucrarea „*Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*", Chişinău, 1923.

[2]) Şi în special dela 1917 înainte, când se produce noua şi ultima revoluţie rusă.

din judeţul Cetatea-Albă, stăpânirea moldovenească a creiat trei judeţe : Cahul, Bolgrad şi Ismail, având fiecare din ele câte un oraş-capitală de judeţ cu acelaş nume.

Cu toate că Moldova a stăpânit acest colţ de pământ basarabean numai 22 de aai (1856 - 1878), totuşi ea a ştiut să facă foarte mult pentru redeşteptarea şi întărirea vieţii româneşti din acea parte a vechii Moldove, care stătuse 44 ani (1812 - 1856) sub stăpânire rusească.

Amintim între altele aşezarea scaunului episcopiei Dunării de jos la Ismail (1864), înfiinţarea gimnaziului din Bolgrad (1858) de către caimacamul Moldovei Nicolae Vogoride şi a celui din Ismail (1873) [1].

O bună parte din activitatea episcopului Melchisedec Ştefănescu, eruditul teolog şi istoriograf bisericesc, care-şi făcuse studiile teologice la Academia din Kiew (1848), este legată de această parte a Basarabiei, pe care a păstorit-o ca episcop în Ismail.

Chemate imediat după alipirea la Moldova (1856) la o nouă şi intensă viaţă politică-culturală naţională, necunoscută în restul Basarabiei moldoveneşti, rămasă şi mai departe sub stăpânirea rusească, aceste trei judeţe basarabene începură să-şi aleagă şi reprezentanţi în parlamentul românesc. Amintim între aceştia pe marele patriot român basarabean Bogdan Petriceicu Hasdeu, ales la 1868 deputat la colegiul III de Bolgrad.

Ismailul şi Bolgradul au avut câtva timp şi o presă locală românească şi aceasta într'un timp, când în restul Basarabiei, stăpânite de Ruşi, Moldovenii nu se bucurau nici de drepturi politice, nici de şcoală şi presă naţională, fiind ţinuţi departe de orice amestec nedorit în treburile obşteşti ale imperiului rus.

In special nu putem vorbi de o presă naţională în acea parte a Basarabiei între 1856 - 1878, căci dacă *„Buletinul eparhiei Chişinăului“*, foaie bisericească rusească, apărută la 1867, admisese la început şi publicarea de articole religioase în moldoveneşte, într'o limbă primitivă, stricată, (de regulă traduceri din ruseşte), această favoare deosebită acordată moldovenilor a fost

[1]) Vezi în monografia *„Basarabia“* din 1926, pag. 267 din studiul meu publicat acolo *„Cultura şi şcoala“*.

totuşi retrasă în curând (1871), când autorităţile ruseşti au suprimat cu totul partea moldovenească a numitei foi [1]).

Ziarele româneşti, apărute în intervalul dela 1856 - 1878 în sudul Batarabiei, a căror colecţii nu ni s'au păstrat, dar cari sunt menţionate în alte ziare româneşti contemporane din Moldova, Muntenia, Transilvania şi chiar Ungaria (Budapesta), sunt urmămătoarele: [2])

1. „*Echoulu Bolgradului*", care a apărut la Bolgard din Iulie 1872 până la Mai 1873, având ca redactor pe V. Brănişteanu.

2. „*Gazetta de Ismail*", editată la Ismail între anii 1873-74.

3. „*Ecoulu Basarabiei*", care a apărut la Bolgrad în 1874, având ca redactor pe Teodor Boldur - Lăţescu, o figură bine cunoscută în viaţa politică din acea vreme.

4. „*Curierulu Bessarabiei,* diariu allu interesseloru generale şi locale", ziar săptămânal, ce apărea în 1875 la Ismail sub redacţia lui V. Poreanu.

5. „*Curierul Bolgradului*", care a apărut la Bolgrad în 1876.

Vor fi apărut desigur şi alte ziare româneşti în sudul Basarabiei între 1856 - 1878, despre cari însă nu avem încă până acum cunoştinţă. Dar şi aceste puţine, pe cari le cunoaştem numai după nume, ar fi suficiente pentru a cunoaşte viaţa românească a Basarabiei de atunci, dacă am poseda colecţiile lor.

După 1878 şi până la 1918, această regiune a Basarabiei nu a mai avut presă românească şi nici chiar moldovenească.

Inainte de 1906, când începură să apară foi moldoveneşti în Basarabia, se mai înregistrează apariţia în 1884 a foaei „*Mesagerul Basarabiei*", la Chişinău, având ca redactor pe un oarecare *Riabcic,* iar ca editor pe un oare care *Drumaşcu* [3]), două nume cu desăvârşire necunoscute în mişcarea politică-culturală a Moldovenilor basarabeni.

După revoluţia rusă din 1905 încep să se facă încercări serioase şi continue de a întemeia o presă moldovenească basarabeană.

---

[1]) Vezi *Şt. Ciobanu,* op. cit. pag. 286 - 287.

[2]) Datele privitoare la aceste ziare sunt scoase din *Nerva Hodoş şi Al. Sadi Ionescu: „Publicaţiunile periodice româneşti"*, tom. I (1820-1906), Bucureşti, 1913

[3]) Vezi *Nerva Hodoş şi Al. Sadi-Ionescu,* op. cit. pag. 408.

Prima încercare nu este însă gazeta naţional-democratică *„Basarabia“*, condusă de avocatul E. D. Gavriliţă, dela 1906, cum se credea până acum [1]), ci o altă foaie, cu acelaş nume de *„Basarabia, organ al partidului naţional român din Basarabia“*, care a apărut în 1905 la Geneva (cu toate că în foaie se arăta ca loc al apariţiei Chişinăul!) sub redacţia lui *Zamfir C. Arbore* şi *Dr. P. Cazacu.*

Foaia numită trebue să fi avut un caracter pronunţat revoluţionar, dat fiind faptul că era scrisă de doi basarabeni expatriaţi, precum şi faptul că se tipărea pe hârtie subţire, format mic (30 × 24), probabil pentru a putea fi răspândită în plicuri închise. De răspândirea acesiei foi purta grijă „Societatea pentru răspândirea presei libere ruseşti“, prin orice mijloace posibile [2]). Şi faptul acesta tradează caracterul revoluţionar al foaei, din care au apărut numai 6 numere în Decembrie 1905. Cum ambii redactori ai foaei sunt în viaţă, ne-ar putea da lămuriri preţioase asupra acestui organ revoluţionar al partidului naţional român din Basarabia.

Restul periodicelor moldoveneşti din Basarabia (dela 1906-1918), pe care îl găsim menţionat la d. Ştefan Ciobanu, credem că este complect. Totuşi trebue să relevăm faptul că unii din redactori — editori ai acestor foi moldoveneşti basarabene de după 1905 erau tineri cu studii făcute în vechiul regat român (ca d. e. *Sergiu Victor Cujbă* dela „Basarabia“ din 1906 şi *Gheorghe Madan* dela „Moldovanul“ din 1907), iar unul chiar român regăţean, stabilit în Basarabia: preotul *Grigore D. Constantinescu*, fost profesor de limba română la şcoala eparhială de fete din Chişinău, care la 1913 a întemeiat gazeta naţională moldovenească „Glasul Basarabiei“.

Mai amintim că la 1879 (din Septembrie până în Decembrie) a apărut la Iaşi o gazetă bisăptămânală *„Basarabia“* [3]), tipărită la început în tipografia lui „Anton Sc. Savul“, iar în urmă la „Buciumul român“. Titlul gazetei ne face să bănuim că gazeta

[1]) Vezi *Şt. Ciobanu*, op. cit. pag. 287-291.
[2]) Vezi *Nerva Hodoş şi Al. Sadi-Ionescu*, op. cit. pag. 64.
[3]) Vezi *Nerva Hodoş şi Al. Sadi-Ionescu*, *op. cit.* pag. 64.

servea cauza Moldovenilor basarabeni şi că avea poate în redacţie şi basarabeni, lucru care ar trebui şi ar putea fi stabilit.

Despre o foaie asemănătoare, apărută tot la Iaşi dar ulterior (1907), ne aminteşte d. Ştefan Ciobanu [1]), aşa că „Basarabia" din 1879 dela Iaşi ar putea să fi fost şi ea o încercare identică anterioară.

Liviu Marian

Puterea rugăciunii *)

de **Vasile L. Laşcu.**

Când dorul inima-mi frământă
Şi n'am în jur decât păreţi;
Când ne'mpăcutul gând s'avântă
Din searbădul pustiei vieţi
Şi sufletul ar vrea să fugă
Din închisoarea lui de lut,—
Atunci spre cer cu caldă rugă
Eu mă îndrept cu glas scăzut...
Sfioase şoapte a mea gură
Rosteşte 'n tremur de amurg,
Iar peste-a patimei arsură
Ostoitoare lacrimi curg.
Şi ele-mi spală vechea rană,
Iar sufletul mi'l cresc în dor
De viaţă fără de prihană —
In crez, nădejde şi amor...
Şi inima din nou se bate.
Voios mă'mpac cu-al meu destin,
Iar gândul zboară 'n ţări visate
Şi-i pace 'n suflet şi senin.

A tradus **Pan. Halippa.**

---

[1]) Vezi op. cit. pag. 296-299.

*) Din volumul „Сочиненія", 1891, Vasile L. Laşcov.

Importanţa cetitului extraşcolar.

Cetirea — fără îndoeală — are o mare importanţă pentru progresul învăţământului, iar în şcoala primară — mai ales în cea rurală — este „cuiul" principal, fără care nu s'ar putea preda celelalte obiecte din restrânsele programe oficiale. Am putea spune că dela cartea de cetire din clasă depinde instrucţia şcolarilor. Insă, în şcoalele rurale, instrucţia durează 7 ani numai pe hârtie, iar în realitate, majoritatea covârşitoare a şcolarilor dela ţară nu vin regulat la şcoală decât 2-3 luni şi numai în primii 3-4 ani, iar în restul cursurilor vin numai în zilele, când nu mai au de lucru acasă.

Pe lângă acestea, în şcoală cetitul propriu zis cuprinde o singură oră pe zi. Se înţelege lesne la cât se reduce cetitul elevilor la şcoală în asemenea condiţii. Pentru complectarea cetirei din clasă, cea mai potrivită şi cu totul firească este cetirea şcolarilor acasă.

Din experienţă o spunem că progresul instrucţiei se simte odată cu introducerea cetitului extraşcolar. La şcoalele, unde acest complement este organizat întrucâtva, şcolarii cetesc mai bine, atât în privinţa mecanicii, cât şi în privinţa înţelesului conţinutului, iar acolo unde cetitul extraşcolar se practică regulat în întregul curs al şcoalei, elevii iesă din şcoală în general mai desvoltaţi — atât în privinţa intelectuală, cât şi în privinţa cuprinsului cunoştinţelor însuşite. Cu alte cuvinte, cetitul extraşcolar dezvoltă programa şcoalei, fără prelungirea timpului. Insă aceasta nu-i încă totul.

Una din problemele principale ale şcoalei, fără îndoeală, este pregătirea şcolarilor pentru a folosi ştiinţa de carte după absolvirea şcoalei, şi mai ales să-i deprindă pe şcolari să poată găsi în carte un izvor de lumină, fiindcă fără de aceasta, ce rost ar mai avea cetitul? Cunoscând scopul, vom găsi şi mijloacele potrivite pentru atingerea lui, cât mai lesne şi cât mai sigur.

Cetitul la lecţiile din clasă îl deprinde pe şcolar să pătrundă mai adânc în cuprinsul bucăţilor cetite; însă însuşirea cuprinsului şi a cunoştinţelor folositoare pentru mai târziu, în clasă, depinde mai mul dela învăţător, decât dela elev. Se întâmplă că un şcolar, care în clasă citeşte binişor şi înţelege lesne cuprinsul bucăţilor cetite, acasă nu înţălege simple propoziţiuni şi mai ales cuvinte cu două înţelesuri, aşa zise omonime, ca de exemplu: război — lupta şi războiu de ţesut, spata dela corp şi spata de ţesut, cot, coate, coturi etc. Evident, cetirea cu învăţător şi cetirea fără învăţător sunt lucruri deosebite. Iscusinţa la cetire se capătă treptat şi numai prin cetit, pentru care lucru şcolarul are timpul necesar numai acasă. S'ar putea obiecta că pentru asemenea cetire elevul va avea destul timp mai târziu, după absolvirea şcoalei. Insă această obiecţiune nu ni se pare intemeiată; şcolarul, lipsit de îndrumător, neapărat se va afla înt'o situaţie grea, mai ales dacă nu mai urmează apoi la o şcoală secundară. In clasă şcolarul ceteşte ce-i dă învăţătorul; pune întrebări numai acolo unde crede că va putea răspunde iarăşi numai învăţătorul. După absolvirea şcoalei însă, toate acestea, el trebuie să le priceapă (şi dacă nu le pricepe?) singur. De aceasta oare n'ar fi mai potrivit ca, în loc de a lăsa şcolarului calea deschisă pentru o situaţie grea, să-l pregătim pentru cetitul — să-i zicem — liber, încă el fiind în şcoală?

Apoi încă mai trebuie să ţinem seama şi de faptul, că după ieşirea din şcoala primară, şcolarii cari nu întră în licee, în împrejurările de astăzi, dacă nu s'au deprins cu cetitul, nu mai deschid cartea. Pentru ca elevii noştri să se deprindă cu cetitul, trebuie ca încă din şcoala primară ei să îndrăgească cartea, să simtă plăcerea cetitului. Tot în şcoala primară trebuie să se dezvolte şi gustul la alegerea cărţilor, pentru ca şcolarul să ştie ce să folosească din cărţi. Iar pentru şcolarii cari vor urma cursurile secundare cetirea le va înlesni însuşirea cunoştinţelor noi. Prin urmare, cetirea extraşcolară se potriveşte, cum nu se poate mai bine, pentru atingerea scopurilor arătate.

Dar mai există încă un motiv, care-l forţează pe învăţător să-şi îndrepte o deosebită atenţie asupra cetitului extraşcolar. La ţară mai ales, acolo unde cetirea acasă intră în obişnuinţă, ea aduce în casele ţărăneşti ceva îmbucurător. In zilele de sărbători şi în serile lungi de iarnă, cetirea şcolarului este ascultată de în-

treaga familie. Iar în localităţile cu populaţie streină, cetitul înlesneşte ascultătorilor însuşirea graiului românesc. Cunoaştem chiar părinţi minoritari, cari au învăţat dela şcolari nu numai să vorbească româneşte, ci şi-au însuşit cunoştinţe folositoare din istoria, geografia şi literatura românească. Ar fi o greşeală să se neglijeze asemenea lucruri. Populaţia, văzând folosul ştiinţei de carte, pe nesimţite ar începe să preţuiască şcoala, socotind-o ca un prieten al său. Ce-ar fi mai de dorit decât aceasta?! Si cu cât mai mulţi prieteni va avea şcoala, cu atât mai bine pentru ea; dar mai ales trebue preţuiţi prietenii din popor, căci şcoala noastră — orice s'ar spune — încă nu s'a familiarizat complect. Ea este încă protejată de guvern, de comună, de persoane particulare. Srijinul acesta — sperăm — nu-i va fi refuzat niciodată. Insă o bază temeinică şcoala o va avea numai atunci, când însăşi poporul va primi-o cu dragoste, luând grija ei pe umerii săi puternici. Iar aceasta se va înfăptui atunci, când populaţia însăşi—adevăratul stâlp al şcoalei — va simţi şi va cunoaşte binefacerile aruncate în viaţa din şcoală.

In sfârşit, introducerea obiceiului cetitului extraşcolar este folositoare şi pentru învăţători, mai ales pentru începători. Observând elevii zi cu zi, învăţătorul (ca şi părintele) îi cunoaşte mai de aproape pe fiecare dintre ei, cercetează mai des aptitudinele lor intelectuale, privind îndeobşte creşterea copiilor. Iar când mai târziu, foştii elevi vor cere îndrumări şi sfaturi la alegerea şcolii ce trebuie să urmeze sau despre cărţile ce-ar dori să le cetească, dascălul mai lesne va şti să le recomande şcoala sau cartea mai mult sau mai puţin potrivită cu firea şcolarului.

Prin urmare, importanţa cetitului extraşcolar are următoarele temeiuri:

a) ajutând cetirei în clasă, contribue în general la progresul învăţământului;

b) cetitul extraşcolar dezvoltă la copii dragostea de carte;

c) elevul se pregăteşte încă dela şcoală pentru a se putea orienta singur în cetitul cărţilor;

d) înlesneşte părinţilor şi învăţătorilor cunoaşterea aptitudinelor fireşti ale fiecărui copil, pentru o mai potrivită îndrumare a lor după ieşire din şcoală;

e) cetitul extraşcolar dezvoltă activitatea şcoalei, atrăgând spre carte întreagă populaţie.

Cons. Popescu.

Ștabs-căpitan Mazurenco.

„Iar cine va sminti pre unul dintru acești mici, mai bine este lui, să se spânzure o piatră de moară de grumazul lui, și să se înnece întru adâncul mării".

(Evangh. Matei, 18, — 6.)

Insist asupra titlului de mai sus, căci de numele acestui ofițeraș ticălos se leagă pentru basarabeni o epocă întreagă a multor și multor nenorociri care durează încă și astăzi.

Cine a fost ștabs-căpitanul Mazurenco?

In primele luni după Unire, pe când exista statul Ucrainei sub protectoratul nemților și podul de peste Nistru încă nu era aruncat în aer, asupra unei case impozante dela Chișinău într'o bună zi s'a văzut fâlfâind steagul național ucrainean. Era consulatul statului vecin. Titularul acestui consulat, ștabs-căpitan Mazurenco, s'a arătat a fi un om foarte sociabil, un om de viață. Il vedeai în mai multe case dela Chișinău și în localuri publice, serviabil și voios, într'un cuvânt, fire largă; se vedea în el omul cu parale. Dar nu numai în case particulare, îl întâlneai adesea și pe la instituțiuni publice. In special era des văzut pe la tribunalul regional Chișinău, care încă nu fusese românizat, și pe la Comandamentul teritorial. In cercurile românești era privit ca filoromân, se recomanda chiar Mînzarencu, lăsând să se înțeleagă că 'și trage obârșia dela un oarecare vechiu Mânz românesc. Se șoptea că tânărul consul ne făcea unele servicii deosebite, procurând informațiuni prețioase pentru Comandament. Nu era deci de mirare a-l vedea în tovărășia ofițerilor români.

Și în cercurile rusești... Aicea ștabs-căpitan Mazurenco-Mînzarencu se purta cam în alt fel. Dela o vreme încoace îl vedeau aproape zilnic pe la tribunalul regional, de altfel consulatul îi era peste drum numai. La tribunalul regional, pe atuncea, în vara anului 1918, era o mare fierbere. Se pregătea românizarea

tribunalului. Paralel cu forurile româneşti se proectase pentru magistraţii cari nu cunoşteau limba statului un tribunal de lichidare pentru afacerile începute în limba rusă, cu dreptul pentru cei cari vor învăţa limba de a fi trecuţi la tribunalele române. Era deci o fierbere, căci atât pentru nouile tribunale, cât şi pentru cel de lichidare în limba rusă, ca o condiţie *sine qua non*, se cerea prestarea jurământului în conformitate cu Constituţia şi legea de organizare judecătorească. Aproape zilnic se ţineau adunări secrete cu participarea... consulului ucrainean.

Iată ce sfaturi li dădea ştabs-căpitan Mazurenco magistraţilor fostului tribunal regional:

— De ce să vă legaţi capul cu românii, dacă vă invit eu la Ucraina noastră? Avem nevoie de magistraţi, căci înfiinţăm un tribunal nou în unul din oraşele maritime: Mariupol sau Berdeansc, după alegerea d-voastră. Numai să vă decideţi. Deci refuzaţi jurământul românesc şi treceţi Nistrul în corpore — pentru toţi se vor găsi locuri.

Au urmat consfătuiri şi adunări peste adunări ale magistraţilor şi ale funcţionarilor, în urma cărora au început a se complecta tablourile doritorilor de aer de mare dela Berdeansc. Intr'una din zile sunt chemat la superiorul meu:

— Deşi 'ţi cunoaştem sentimentele, îmi fac datoria de camaraderie să-ţi propun şi d-tale a merge cu noi la Berdeansc. Cu mici excepţiuni tribunalul în corpore, magistraţii şi funcţionarii, am primit propunerea consulului ucrainean.

I-am mulţumit, răspunzând că, băştinaş al Basarabiei, sunt decis să împărtăşesc soarta acestei provincii.

La solemnitatea întroducerei justiţiei româneşti în Basarabia, în Octombrie 1918, în prezenţa ministrului de justiţie Ion Mitilineu, a autorităţilor civile şi militare, în faţa episcopului Nicodem, din tot fostul tribunal regional, ne-am prezentat la depunerea jurământului numai doi.

Vestea despre refuzul tribunalului de a presta jurământul s'a răspândit pe întreg teritoriul basarabean. Chestiunea era acută. Se păşea la românizarea pe rând a instituţiilor şi pretutindeni pentru a păstra slujba se cerea jurământ. Pasul tribunalului pentru mulţi a dezlegat o problemă grea:

— Tribunalul ştie *zacoanele*. Dacă tribunalul a procedat aşa, e o pildă de urmat.

Şi în majoritate, funcţionărimea basarabeană, urmând pilda tribunalului, ademenit la rândul său de şt.-cap. Mazurenco, după expresia oficială, a refuzat jurământul, în realitate însă, în faţa pasului atât de hotărît al tribunalului, n'au făcut decât să se abţie temporar pentru a se desmeteci, a se orienta în noua situaţie şi foarte curând au revenit, prezentându-se pentru depunerea jurământului; dar era deja târziu, locurile lor fiind imediat ocupate de funcţionari refugiaţi din Cadrilater.

Iată dar adevărul: o împrejurare fatală, o provocare, o ademenire, o smintire, cum se zice în Evanghelie, din partea unui aventurier, i-a lăsat pe mulţi basarabeni pe drumuri, ba le-a mai atras şi suspiciunea legală din partea centrului.

Iată de ce am insistat asupra titlului prezentului articol, iată de ce am reprodus cuvintele Evangheliei despre smintirea „celor mici"; împrejurarea descrisă ne fiind până în prezent relevată, avem pretenţiunea de a spune un cuvânt nou în încurcata problemă basarabeană.

Ei bine, în cei 14 ani dela Unire încoace, basarabenii au putut fi îndeajuns cunoscuţi. S'a pus cândva la îndoială loialitatea lor? In această privinţă, între altele, cu altă ocazie, ne obligăm a reproduce extrem de interesantele precizări, cum vedea stările din Basarabia regretatul general Mircescu, fost ministru de război şi fost comandant al corpului III de armată din Chişinău.

Omului de rând nu i se cere eroism, ci numai loialitate.

Dacă basarabenii au greşit atuncea printr'o ezitare, apoi nu li se întâmplă oare chiar şi eroilor ezitări! D'apoi statul n'a greşit transplantând un corp întreg funcţionăresc, adaptat la mediu şi localitate, din Cadrilater în Basarabia! N'a descoplectat oare cadrele acolo la graniţa dunăreană, care este parcă mai puţin importantă decât cea nistriană? Cadrilaterul cu o populaţie mixtă are nevoie de colonizare, Basarabia cu populaţia ei românească autohtonă n'are nevoie decât de cultivarea elementului indigen după sistemul protecţionismului în industrie.

Dar revenim la eroul nostru. Desigur vă veţi întreba, cum a putut să se întâmple că magistraţii fostului tribunal regional, în loc de a emigra la Berdeansc, sau alt oraş maritim din Ucraina,

îi vezi şi astăzi pe străzile Chişinăului într'un hal fără hal, muritori de foame? Explicaţia e simplă şi banală. Foarte curând după gestul lor de a refuza jurământul, în timp ce îşi pregăteau bagajele pentru Ucraina, vine de peste Nistru o telegramă cifrată cu următorul conţinut: *„Prindeţi, urmăriţi, înaintaţi de urgenţă pe individul ce se dă drept consul ucrainean la Chişinău, ştabscăpitanul Mazurenco, învinuit pentru delapidarea sumei de 200.000 ruble dela Divizia XV din Poltava"*. Individul Mazurenco a fost arestat şi extradat peste Nistru.

Şi .. finita la comedia.

Istoria aceasta ar fi desigur plină de haz, dacă n'ar fi fost, cum spune neamţul, *eine schlechte Geschihte,* dacă n'ar fi stors atâtea şi atâtea lacrimi la unii dintre aceşti smintiţi depe urma unui şoltic, care a ştiut să poarte de nas un întreg tribunal regional de magistraţi.

Th. Inculeţ.

CUGETĂRI

De Bogdan P. Hasdeu

A crede şi-a iubi e una.
Eu cred, de-aţi zice că-s nebun,
Căci arde 'n pieptu-mi totd'auna
Văpaia pentru tot ce-i bun.

*

Când lung a fost războiul,
Se 'ntâmplă câte-odată
Călare veteranul
S'adoarmă zdruncinat;
Dar gându-i fără voie
Şi-atunci bătae cată
Şi chiar dormind să 'l ducă
E calul său dedat.

O scrisoare dela Tadeus Hăjdău.

Intre boerii Sturzeşti, latifundiari şi urmaşii Hăjdăilor a luat naştere în 1809 un mare proces pentru stăpânirea moşiilor Tulbureni, Păscăuţi şi Medveja. Suntem în epoca când întinderea de ţară, cunoscută supt denumirea de raiaoa Hotinului, revenea vechilor ei proprietari. Documentele trebuiau scoase din mucede teşcherele şi de multă vreme nedeschisele sipete şi prezentate Divanului, spre cercetare. Cu acest prilej s'au ridicat multe contestaţii. Discuţiile au fost lungi şi au provocat multe complicaţii. Pentru noi ele prezintă un necontestat interes istoric, mai ales din punct de vedere genealogic. Multe din aceste mărturii le-am tipărit aiurea[1]. In actele prezentate, în procesul amintit mai sus, [2] aflăm şi scrsoarea care urmează. Ea porneşte dela Tadeus Hăjdău „ce să află în Rosăe mărturisătoare că ne cunoaşte rudenăiea sa din Hăjdeu". Este o copie tradusă în româneşte şi ruseşte depe originalul grec. O dovadă în plus de dispoziţia specială a familiei, spre poliglotism. Tadeus se găsea la acea dată la Dubna, in ţinutul Voliniei, deci nu prea departe de hotarele Moldovei. Din rândurile misivei se constată mai multe lucruri şi anume: un cult al trecutului neamului, o conştiinţă a originei familiei sale, care ajunge în timp de glorie voevodală, la Ştefan Petriceicu, şi pe lângă altele şi dorinţa de a trăi, din nou pe pământul „strămoşilor noştri". Pentru realizarea acestei speranţe Tadeus cere orig'nalele „documenturilor moşiilor din Moldova ce au fost a noastre" şi care fuseseră lăsate polonezului Stevenovschi. Era vocea sângelui, care i-o poruncia, erau larii cari-i impuneau respect. Este o mărturie scrisă din cele mai rari, şi de aceia socotim că merită să fie cunoscută în cercuri cât mai largi.

---

[1]) A se vedea colecţia Revistei „Arhivele Basarabiei"

[2]) „Dela" Nr. 1388/1899. Arhiv. Senat. Chişinău.

COPIE IN TĂLMĂCIRE DIN GRECEASCĂ.

Dubna gubernie a Rosăeĭ Volinschi la 15 Aprilie 1809.

Dorit lucru este ca să ni aducem aminte de curgire niamului nostru din vechi şi de câte lucruri strămoşăşti au rămas, şi datorie avem ca să cercetăm pentru aceaste. Iată dar vă înştiinţăm spre aducere aminte a strămoşilor noştri, şi ai lui Constantin Balş pahar. Moldovii, şi care este Marăia Hejdeoae. Este cunoscut şi din istoräia locului. Ştim bine că în vremi acea când au fost Domn Ştefan Petreceicu Vodă am avut moşii strămoşeşti noi toţi ce săntem niam precum să vor dovedi toate. Pentru aceia trebuinţă cere ca să-s cercetezi toată pricină pentru niamul nostru, ca câţi ne aflăm dintr'acest niam, să ni agiotăm unul pe altul cu toate că sântem despărtiţi unul aice şi altul acolo. Şi este cu dreptate să nu ne lepădăm unul de altul ce să urmăm după lege şi după pravilă. Nu mă mier că Dv. veţi fi uitat numile lui Hajdău carile au fost adivărat niam al nostru şi i-au fost afierosit ce dintăi moaşa şi strămoaşa noastră Drept acea îndrăznesc a te ruga să cercetezi îndreptările spre pomenire părinţilor noştrii şi să-mi trimiţi orighinal documenturile moşiilor din Moldova ce au fost a noaste, care li-au fost lăsat tatăl liahului Ignat Stevenovschi. Aceste documenturi sânt foarte trebuincioase ca să urmăm dreptatea noastră pentru moşăile niamului nostru ce să aflä în Moldova, fiindcă rusască giodecată ne făgădueşte să ni agiote la dreptate noastră, ca să putem câştiga ce adivărată moştenire. Şi Dv. încă veţi fi mulţămiţi. Şi Dumnezău să facă milă să li luăm înapoi ca să putem trăi toţi dimpreuna în locurile strămoşilor noştrii. Parte ce să va veni Dv. avem după dreptate a v-o da. Aştept răspunsul Dv. cu poşta cât de îngrabă, scriind pe numile mieu ca să poci scoati trebuincioasăle documenturi. Şi sânt iobit şi adevărat frate

Tadeus Hăjdău

T. G. Bulat

Criza agrara

Basarabia şi, în genere, toată ţară trec astăzi printr'o criză grozavă, agrară şi economică. Unii basarabeni, nefiind iniţiaţi în chestiunele economice, cred că această criza are un caracter local basarabean sau românesc şi deci cauza care a provocat criza se datoreşte regimului politic de guvernare. In mică parte, această credinţă este justă. Un regim economic, care ar fi stimulat din timp întărirea materială a agricultorilor, putea desigur contribui ca rezistenţa în faţa crizei de astăzi să fie mai puternică. Cauza principală, însă, a crizei are altă provenienţă şi anume: criza agrară românească este în funcţie de criza agrară şi economică mondială.

Intreaga structură economică a agriculturei mondiale de astăzi se găseşte într'o situaţie grea din cauza disproporţiei ce există între costul de producţie şi produsul depe urma vânzărei, care nu mai acordă nici un fel de rentabilitate celui mai bun teren. Criza actuală nu este o criză obişnuită, economică în sensul strict al cuvântului, ci se repetă aproape regulat din timp în timp şi coincide deobicei cu contingenţe precare dar trecătoare. Criza agrară actuală se caracterizează printr'o stare anormală, latentă şi cronica, de despresiune.

Cauza fundamentală a crizei este următoare.

Incă înainte de război, se simţea că dezvoltarea producţiei industriale depăşeşte cu mult nevoile de consumaţie. Acest fapt, împreună cu concurenţa neînfrânată, a creiat o stare de discordanţă între producţie şi consumaţie. Dar echilibrul se menţinea şi poate s'ar fi găsit mijlocul de adaptare la stările creiate. Războiul însă a schimbat radical ritmul evenimentelor. Evoluţia lentă şi firească se transformă într'o serie de cataclisme.

Din cauza nevoilor războiului producţia industrială ia o dezvoltare formidabilă, însă după încheierea păcei ne-am aflat brusc în faţă problemei adaptării producţiei la noile împrejurări.

Regiunile devastate şi stocurile de rezerve epuizate reclamau reconstituirea lor, ceiace impunea întensificarea activităţei industriei până la nivelul din timpul războiului. Uzinele uriaşe ale Germaniei, Americei etc. aruncă pe piaţă cantităţi enorme de mărfuri pe cari piaţa nu le poate mistui. Se iveşte în toate ţările cu o industrie dezvoltată şomajul. Puterea de cumpărare a consumatorilor se ridică.

In domeniul agricol se constată că în perioada quinquenală, 1921-1925, producţia mondială a cerealelor de tot felul a fost de 1.510.000 milioane quintale (vagoane), deci cu $4^1/_2$% mai mica decât media producţiei din perioada de dinainte de război. Limitată la Europa, producţia a scăzut cu 18%, iar acea a Republicei Sovietice cu 24%.

In acelaş timp se constată că şi consumaţia de cereale a scăzut cu 13% (fără Rusia Sovietică, unde a scăzut cu 22%) faţă de aceia de înainte de războiu.

In anii 1926-1928 producţia mondială a cerealelor depăşeşte producţia dinainte de război cu 6-7%, această creştere de producţie a sporit în anii următori, treptat dela an la an.

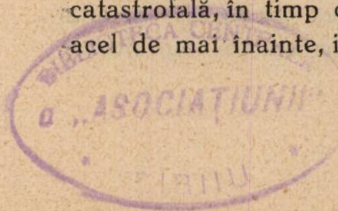
Rezervele mondiale de grâu, de exemplu, au fost la 1 Decembrie în milioane de buşeli:

1925	1926	1927	1928	1929
257	300	347	460	550

Faţă de anii 1903-1913, în anii 1925-1928 producţia mondială a grâului a crescut cu 16%.

In Rusia Sovietică în anii 1920-1928, producţia proprie de cereale abea ajunge pentru satisfacerea nevoilor interne de consumaţie. In ultimii ani Rusia aruncă pe piaţa mondială cantităţi însemnate şi tinde spre reluarea locului pe care-l ocupase înainte de război. Acest fapt înrăutăţeşte şi mai mult condiţiile de desfacere a produselor agricole pe piaţa mondială. Preţul grâului scade în 1930 cu 30% faţă de preţul din 1928, a orzului cu 29%, iar a secărei cu 26%.

In anul 1931 preţurile produselor agricole suferă o scădere catastrofală, în timp ce costul de producţie al agriculturei a rămas acel de mai înainte, iar preţurile produselor industriale întrebuin-

ţate de către agricultori nu s'au eftenit. Scăderea mare a puterei de cumpărare a agricultorilor sporeşte la rândul ei în mare măsură criza industrială şi şomajul.

Trecând la criza agrară din Basarabia, trebue să constatăm că ea este fără precedent. Condiţiile locale, ca lipsa aproape totală de credit pentru agricultori, împovărarea cu dobânzi mari, lipsa de numerar suficient pentru punerea în circulaţie a produselor agricole, lipsa unor bune căi de comunicaţie, regimul taxelor vamale la export, impozitele grele şi multe altele, au creiat o stare desperată.

Insă s'ar face o mare greşeală, dacă s'ar afirma că Basarabia n'a mai trecut şi în alte daţi prin crize mari agricole. In Basarabia se obişnueşte a se compara starea grea economică de astăzi cu aceia din anii antebelici 1908-1914, când într'adevăr agricultura se dezvolta în condiţiuni foarte favorabile. Cu totul altfel se prezintă însă lucrurile, dacă vom lua pentru comparaţie epoca dela 1880-1905, în care agricultura Basarabiei trece printr'o criză extrem de grea.

O serie de fenomene economice sânt mărturie în această privinţă. O ţară, care servea mai înainte ca centru de colonizare şi aşezare a tuturor veniţilor din alte părţi ale Rusiei, în epoca de care am pomenit, nu este în stare să hrănească nici populaţia băştinaşe, care este silită să lucreze la boeri pentru o plată ridicolă, sau să-şi părăsească locul natal, căutând alte locuri în ţări îndepărtate, Caucazul, Siberia, Amur, etc., pentru a şi putea câştiga existenţă.

Marii proprietari de pământ epuizează toate sumele primite dela stat ca despăgubiri pentru moşiile expropriate în anul 1868 şi, pentru a face faţă necesităţilor gospodăriei lor în înprejurările noui creiate, din cauza marilor transformări sociale, recurg la înprumuturi, plătind dobânzi mari, cari răpesc gospodăriei până la 40% din venitul net. Pe de altă parte, desvoltarea agriculturii în America şi oferta ei de cereale pe piaţa mondială în cantităţi enorme provoacă o scădere mare de preţuri la produsele agricole, constituind o grea lovitură pentru agricultura basarabeană. Germania, una din cele mai mari consumatoare a produselor agricole ruseşti, cautând să-şi protejeze propria agricultură, fixează

taxe vamale de import pentru produse străine, deci şi pentru acele ruseşti. Această taxă, la început, este de 5%, fiind ridicată pe urmă la 20% din valoarea produselor importate. Intre Germania şi Rusia începe un război vamal, din care cauză produsele ruseşti sunt taxate cu o taxă specială de 25 copeici pe pud, faţă de 7 copeici pentru celelalte ţări. Această taxă asupra cerealelor ruseşti trebuia să fie suportată şi de producătorii de cereale din Basarabia, aceasta făcând pe vremea aceia parte din Rusia.

Exploatarea agricolă încetează de a mai fi rentabilă.

Preţurile pe pud (16,38 kgr.) în copeici metalice la cereale în portul Odessa se prezinta astfel:

	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
Grâu . . .	89.2	107	89,8	71,3	58,5	66,1	78,6	—	103,7	—
Secară . .	68,2	97,4	78,6	65,9	48,5	51,1	53,0	—	71,8	—
Ovăz . . .	—	—	—	74,5	56,1	56,4	57,4	—	76,8	—
Orz	60,4	73,8	58,2	50,5	39,5	47,5	51,5	—	57,5	—
Porumb . .	53,0	73,9	54,5	57,3	48,4	54,4	48,6	—	51,3	—

Dacă din preţurile cerealelor existente la Odessa vom scade costul transportului pe C. F. R. care era 10-12 copeici pe pud şi dacă vom mai scădea o parte însemnată din valoare cerealelor ce se reţinea de intermediari, vom constata că preţurile obţinute de agricultor nu defereau cu mult de preţurile actuale.

Pe lângă acest eveniment important, Basarabia suferă şi o serie de fenomene naturale, din cauza cărora se măreşte criza economică. Aceasta devine cronică pentru un timp îndelungat. In această epocă, în fiecare an agricultura suferea de secetă, grindină, epidemii zootehnice, insecte parazitare etc. Nu era an, ca un judeţ sau mai multe să nu sufere de o recoltă agricolă slabă (afară de anul 1893, când recolta a fost suficientă).

Productia agricolă înregistează mari scăderi atât la ţărani cât şi la proprietari. Criza agricolă se manefestă şi prin faptul micşorărei numărului de vite. Pe când în anul 1882 numărul gospodarilor fără cai era de 76.832 (41,4%), în anul 1891 este de 113.482 (46,1%).

In cifre reale micşorarea vitelor cornute este următoarea: în 1889 cu 4.786 capete, în anul 1890 cu 43.656 capete, în 1891

cu 60.348 capete, în 1892 cu 66.363 cap., în 1893 cu 189.820 cap. şi în 1894 cu 229.629 capete ; aşa că în timp de 6 ani, numărul vitelor s'a micşorat cu 594.202 capete.

In această epocă decade şi cultura tutunului. Pe când în 1880 tutunul se cultiva pe o suprafaţă de 4.087 desetine de către 10.920 de plantatori, in 1893 cultura tutunului s'a redus la 2.046 desetine cu 6165 de plantatori; în 1894—2159 desetine, cu 5921 plantatori. Preţul tutunului în aceşti ani este circa de 15 ruble (hârtie) pe un pud, faţă de 25—50 ruble, cu cât se plătea mai înainte.

Prin aceiaşi criză trece şi viticultura. Până în 1885 se recolta în Basarabia aproximativ 9 milioane deka de vin, iar în 1891 numai 7 milioane şi în 1892 numai 5 milioane deka.

După această perioadă de paralizie, cu începere dela 1905, dela războiul Ruso-Japonez, agricultura treptat îşi revine în fire şi se desvoltă în condiţiuni relativ favorabile. Preţurile cerealelor pe piaţă mondială se află în continuă creştere, până în anul 1914. Ilustrăm mişcarea în copeici a preţurilor din centrele principale ale Basarabiei cu următorul tablou :

	Media 1901—1905		1906		1907	
	Primăv.	Toamna	Primăv	Toamna	Primăv.	Toamna
Grâu de vară . . .	82	73	79	62	82	120
Grâu de toamnă . .	81	75	81	67	87	123
Ovăz	62	54	62	56	72	77
Secara	65	58	65	57	76	100
Orz	61	52	58	51	72	76

	1908		1909		1910		Media 1906—1910	
	Primăv	Toamna	Primăv.	Toamna	Primăv.	Toamna	Primăv.	Toamna
Grâu de vară .	119	125	128	110	108	77	103	99
Grâu de toamnă	120	120	135	126	110	80	107	103
Secară	82	98	98	83	80	55	80	79
Ovăz	75	72	79	67	90	54	76	65
Orz	76	70	75	68	65	50	69	63

Preţurile alimentelor în anii 1910—1912 în Rusia s'au urcat faţă de anul 1900, cu 21%.

Socotind preţul grâului la Odessa în 1846 drept 100 unităţi, obţinem acest index numerus al mişcărei preţurilor la cereale în curs de 65 ani (1846—1911):

Anii:	1846	1850	1855	1860	1865	1870	1875	1880
Grâu . .	100	94	173	140	130	158	171	240

Anii:	1885	1890	1895	1900	1905	1910	1911
Grâu . .	166	148	111	144	155,	176	183

Preţul celorlalte cereale drept 100 unităţi în 1890.

Anii:	1890	1895	1900	1905	1910
Orz . . .	100	95	112	122	117
Ovăz . .	100	73	103	89	94
Porumb .	100	98	119	149	124

Din aceste date reese că preţul la grâu atinge punctul maximal de urcare în anul 1880, iar mai departe a mers în scădere, care în anii 1894-1896 este la grâu 25%, la secară 20%, iar faţă de preţurile din 1880 până la 30%

Din aceste date se evindeţiază faptul că Basarabia agricolă pe lângă vremurile bune a trecut şi prin vremuri grele asemănătoare celor de acuma. Astăzi criza este doar mai pronunţată şi de o durată, pe cât se prevede, mai lungă. Faptul se explică prin complexitatea şi multiplitatea cauzelor, cari au provocat aceasta criză. Ce va aduce ziua de mâine, nimeni nu poate prezice. Mai ales nu se pot da soluţii cu caracter local pentru slăbirea crizei. Starea de lucruri locală depinde de starea mondială şi numai sforţările mari ale tuturor popoarelor civilizate vor putea contribui ca măsurile pentru combateraa crizei actuale să dea roade. In cazul când popoarele nu vor cădea de acord asupra acestor măsuri, nu suntem siguri că nu vom asista la noui şi grave catastrofe.

Teofil Ioncu.

CRONICA.

RECENZII.

„Basarabia Roşie" se numeşte o revistă în limba rusă pe care o scot la Moscova aşa zişii basarabeni din Rusia, costituiţi în societate şi luptând „pentru eliberarea provinciei noastre de sub ocupaţiunea românească". Revista este în al şaptelea an de existenţă şi dintr'un sumar pe anul 1931, publicat in Nr. 1 (55) pe luna Ianuarie 1932, vedem cam cine sunt colaboratorii constanţi ai publicaţiunii. Singurele nume cunoscute sunt: V. Dembo, redactorul technic al revistei, A. Şmidt, fost primar al Chişinăului şi dr. Ecaterina Arbore, fiica venerabilului Zamfir Arbore. Incolo, tot nume streine urechii noastre basarabene: Creching, G Sandomirschi, B. Jur, Conrad Bercovici, Dacus, L. Peasetchi, Leonov, D. Ravici, G. Lurie, D. Haschin, Bave, M. Diaciuc, P. Alisov, V. Dimir, M. Mudric, M. Iordanov, Mihail Demidov, N. Ermacov, D. Tiraspolschi, S. Rozenblit, N. Marcov, G. Şincariuc, A. Sapoltean, D. Bogopolschi, P. Nicolaev, C. Peco, I. Palcov, L. Critman, M. Dubinschi, B. Vereş, M. Serebrier, F. Levenzon, F. Barscaia, P. Sveşnicov, I Şamraenco, Machedonschi, Belov, Temiş, Bolgarov, Cutilo, Bociacer, Crasnâi, Slavovici, Podrabinec şi Cuşnir.

Am înşirat pomelnicul acesta lung de nume spre a se convinge ori şi cine cum se înfăţişează emigraţiunea basarabeană din Rusia Sovietică şi pentru ca să nu mai fie nici o îndoială asupra faptului, de mult cunoscut, că în numele Basarabiei îşi permit să vorbească oameni cari n'au nimic comun cu ea. De altfel şi temele, pe care le tratează în „Basarabia Roşie" aceşti iluştri necunoscuţi, sânt doar formal în legătură cu Basarabia, în fond însă ele ating numai chestiuni de ideologie comunistă şi de lăudăroşenie bolşevică. Despre sinceritatea convingerilor celor cari scriu la „Basarabia Roşie" am putea spune doar atât, că V. Dembo a fost pe vremuri colaborator la ziarul antisemit a lui Cruşevan, A Şmidt a fost liberal (ca-de) şi apoi „narodnic" (poporanist) împreună cu actualul ministru al Basarabiei d-l Vladimir Cristi, iar doctoriţa Ecaterina Arbore a fost adepta doctorului Racovschi care, după cat se ştie, este astăzi în disgraţie şi a fost exilat de Stalin într'o republică tătărască oarecare de prin părţile Volgei.

Una din temele de predilecţie ale „Basarabiei Roşii" este că românii sunt nişte ocupanţi ai provinciei noastre şi că ar face bine să părăsească Basarabia de bună voe, căci altfel — vorba becisnicului: *ie'l de pe mine, că'l ucid.* Spre marea neplacere a bieţilor scribi dela „Basarabia Roşie" trebue să le spunem, că puterile armate ale statului nostru în Basarabia sunt trup din trupul basarabenilor băştinaşi, sânt naţiunea însăşi înarmată şi ca atare nu poate să-şi părăsească patria şi teritoriul naţional, cum au făcut-o o mână de rătăciţi cari astăzi flueră a pagubă pe la Moscova sau aiurea. Adevăraţii fii ai Basarabiei n'au părăsit-o nici sub Turci, nici sub Ruşi şi cu atât mai puţin o pot face acum, când şi-au dobândit un stat naţional cu toate aşezămintele ocrotitoare de viaţă naţională. De 14 ani fiii Basarabiei fac serviciul militar în armata naţională; de 14 ani rezerviştii basarabeni stau încorporaţi în unităţile militare naţionale. Astăzi toată această lume românească, pădure deasă de baionete naţionale într'un eventual răsboi, nu poate fi invitată aşa de elegant să-şi părăsească vatra, ogoarele, patria. Acei domni dela „Basarabia Roşie", cari sânt cu adevărat emigranţi din provincia noastră, n'au decât să-şi aducă aminte hotărîrile congreselor ţărăneşti basarabene din vara anului 1917: acele hotărâri au fost clare şi le-au priceput

şi haimanalele moscovite care dezertase de pe frontul român, în senzul că ţărănimea basarabeană nu vrea să împartă pământul provinciei cu nimeni, că ea vrea să-l stăpânească singură, fără a se întovărăşi chiar cu bolşevicii. Şi cei dela „Basarabia Roşie“ să nu uite că lucrurile aceste se hotarău în 1917, când ţărănimea basarabeană era dezarmată şi se mai afla sub farmecul puterii Marei Rusii scapată de sub jugul ţarilor. Astăzi, când ţărănimea basarabeană face a cincea sau a şasea parte din armata românească, va îngădui ea ca alţii să fie stăpâni pe vatra ei din străbuni? Şi mai ales va îngădui ea ca acei stăpâni să fie nişte pârpalagi aduşi de vânt? Asta s'o creadă d. d. Şmidt, Boceacer, Dembo şi alţi surtucari fără patrie şi obraz...

Altă temă pe care o tratează „Basarabia Roşie“ este creşterea conştiinţei de clasă a proletariatului basarabean şi din toată ţara românească. Asupra acestui proletariat îşi îndreaptă nădejdile lor de viitor pârpalagii dela Moscova. In materia aceasta însă, colaboratorii revistei roşii au de formulat o mulţime de nemulţămiri la adresa partidelor politice burgeze din România şi chiar la adresa socialştilor români. Partidele acestea, după spusa roşilor, şi-au dat mâna şi împiedică procesul de trezire şi de organizare revoluţionară a proletarilor români. In privinţa aceasta, nu le putem da moscoviţilor roşii nici o mângâere: 85% din populaţia ţării româneşti sânt ţărani, pe care o să fie greu să-i proletarizăm după concepţia comunistă, iar colectivizarea întreprinsă de dictatorul caucazian Stalin nu prea dă rezultate nici în Rusia, cu toate că aceasta a fost deprinsă din vechime cu stăpânirea în devălmăşie a pământului.

Intr'o măsură oarecare, lucrul acesta îl înţăleg şi cei dela „Basarabia Roşie“ şi atunci, ştiţi care ar fi leacul, pentru ca revoluţia să isbucnească odată şi odată şi în România? Organizarea nucleelor, un acţivizm mai pronunţat, îndrăzneală mai multă, ură mai nestăpânită împotrivă a tot ce este cultură şi stat naţional, negaţiune absurdă a tot ce este întreprindere burgheză — capitalistă. Şi cum penele dela „Basarabia Roşie“ nu-i prea cred pe activiştii şi propagandiştii de astăzi ai bolşevismului din Basarabia şi România (socotindu-i, poate, chiar trântori netrebnici ai bugetului sovietic), — îşi aduc aminte cu mult drag despre vremurile din trecut şi-şi povestesc cu foarte puţină modestie isprăvile războinice împotriva puterilor armate româneşti, în anul 1918 şi mai târziu. Este materialul cel mai interesant din „Basarabia Roşie“ şi noi cari am dori să întreprindem scrierea istoriei Basarabiei dela Unire încoace, rugăm pe cei cari ar avea în posesiunea lor materiale şi mai ales din izvor bolşevic, să ni le pue la dispoziţie, fie acestea—scrisori, cărţi, broşuri, manifeste, ziare, numere din „Basarabia Roşie“ şi altele.

P. C.

„Dicţionarul enciclopedic ilustrat“. Suntem printre cei dintâiu, cari să salutăm cu bucurie apariţia acestui mare şi frumos dicţionar al limbei române şi să apreciem după cuviinţă meritul „Cărţii româneşti“ din Bucureşti, care l-a editat.

Au trebuit să treacă 13 ani dela Unire, ca să avem în sfârşit pe lângă „Enciclopedia română“ (3 volume, 1898-1904) a lui Corneliu Diaconovici, demult epuizată şi învechită, şi pe lângă „Dicţionarul universal al limbei române“ al lui Lazăr Şăineanu, insuficient şi el, — un „Larousse“ românesc, cuprinzător şi modern, care să satisfacă pe deplin exigenţele cetitorilor din România Mare.

Desigur că nu ne vom alătura acelor critici foarte pretenţioşi şi greu de satisfăcut, cari caută în marea şi trudnica operă a autorilor acestui dicţionar, d. d. A. Candrea şi Gh. Adamescu, numai lipsuri, defecte şi greşeli.

Era firesc, ca numai doi autori şi într'un timp relativ foarte scurt de cinci ani, să nu ne poată da chiar dela prima ediţie o lucrare fără absolut nici un defect.

Apreciind pe deplin munca grea, cinstită şi plină de râvnă a autorilor, nu putem trece totuşi cu vederea un neajuns, pe care-l dorim îndepărtat într'o viitoare ediţie.

Este vorba de partea a doua, istorică-geografică a dicţionarului, compusă de d. Gh. Adamescu.

Am căutat cu firească curiozitate să vedem, cum a fost tratată în această parte Basarabia. Şi mărturisim că n'am rămas deplin mulţumiţi, găsind că i-s'a dat prea puţină atenţiune.

Un exemplu. Din numărul mare de figuri reprezentative din trecutul Basarabiei, ni se dau numai 19 nume, când acest număr putea şi trebuia să fie dublat. Aşa constatăm lipsa unui: N. Alexandri, L. Casso, V. Crasescu, A. Cotruţă, L. şi M. Donici, I. Doncev, P. Dicescu, E. Gavriliţă, C. Goian, Vl. Herţa, I. Hincu, St. Margella, S. Murafa, Al. Nacu, Gh. Păun, C. Stamati-Ciurea, I. Sîrbu, I. Sircu, Th. Vârnav etc.

Autorul îşi putea procura uşor informaţiuni despre aceşti bărbaţi, cari pot sta cu cinste alături de alţii din celelalte provincii româneşti.

Introducând în dicţionar şi numele basarabenilor în viaţă, autorul pare a se fi lipsit de un criteriu precis la alegere. Căci numai astfel putem explica prezenţa celor 7 nume (de altfel bine alese) şi omiterea (cu intenţie sau din necunoştiinţă ?) a vre-o 20 altele, cari meritau şi ele să figureze în dicţionar. Reproşăm autorului această omisiune numai din motivul, că D-sa a găsit în celelalte provincii româneşti un număr relativ mult mai mare de personalităţi, pe cari le-a crezut vrednice de a fi introduse în dicţionar, cu toate că nu meritau întâetatea faţă de basarabeni.

Nu vom înşira numele basarabenilor, cari după noi meritau să între în dicţionar. Ii avem şi-i putem servi autorului, care va trebui să recunoască că a greşit, cu voie sau fără de voie, omiţându-i. Greşala se poate repara la o nouă ediţie când autorul va putea face dovada că n'a fost părtinitor.

Revenind la biografiile basarabenilor intraţi în dicţionar, vom releva câteva erori şi omisiuni.

Ştefan Gonată (nu Gonàta!) nu este macedo-român, ci basarabean. A fost numit la 2 Iunie 1867, membru activ al „Societăţii literare române" care ar fi meritat o tratare mai pe larg, independent de „Academia română", care a luat ulterior fiinţă din ea. Gonată a fost silit de guvernatorul Basarabiei să renunţe la numire.

Despre Alexandru Hasdeu trebuia şi se putea spune mai mult. In scurta schiţă biografică se afirmă greşit că a fost proclamat membru al Academiei române la 1886, când dânsul a fost numit membru al „Societăţii literare române" la 1866 şi oprit de autorităţile ruse de a primi numirea şi a pleca la Bucureşti. Academia română l-a proclamat membru de onoare la 1870.

Bogdan P Hasdeu este tratat prea sumar. S'a născut la 1838 şi nu la 1836.

Nu insistăm mai mult. Ca încheere recomandăm d-lui Gh. Adamescu, să-şi asocieze pentru ediţia a doua a dicţionarului nu colaborator basarabean. Lucrul acesta se impune şi credem că-l va face.

Aceasta nu însemnează că până atunci să se lipsească un cărturar român de această comoară a limbii româneşti.

—U—N

Opera literară a d-lui Vasile L. Laşcu nu credem să fie cunoscută cetitorilor români, pentru că acest român basarabean a scris şi scrie numai în limba rusă. Am publicat în numărul trecut al revistei noastre câteva cugetări luate din volumul d-lui V. L. Laşcu, tipărit încă în anul 1891 la Petersburg, sub titlul Сочиненія=Opere. Acest volum cuprinde poezii şi cugetări scrise de autor în perioada dela 1878 până la 1888. De atunci şi până la Unirea Basarabiei, autorul a mai scris, în afară de poezii, piese de teatru, nu-

vele, schiţe, povestiri pentru copii, iar după Unire, făcând cunoştinţă cu poezia românească, a tradus cu mult talent şi îndemânare din Grigore Alexandrescu, Vasile Alixandri, M. Eminescu, Gheorghe Coşbuc, A. Vlăhuţă, P. Cerna, G. Murnu, Ion Minulescu, Mih. Zamfirescu, N. Beldiceanu, Şt. O. Iosif, D. Anghel, G. Topârceanu, A. T. Stamatiad, I. C. Savescu, T. Robeanu (G. Popovici), Ion Al-George, G Bacovia, Lucian Blaga, Demostene Botez, Mihail Codreanu, Nichifor Crainic, V. Demetrius, Ovid Densuşeanu, Victor Eftimiu, Ion Foti, Octavian Goga, G. Gregorian, E. Isac, I. Valerian, V. Voiculescu, G. Talaz, Maria Baiulescu, N. Milcu, A. Terziman, I. Neniţescu şi A. Verea, tipărind în anul 1928 la Chişinău chiar şi o **Antologie** cu bucăţi din poeţii citaţi—antologie, prefaţată de d. Ştefan N. Ciobanu—membru al Academiei Române şi profesor la Facultatea Teologică din Chişinău.

Lirica originală a d-lui V. L. Laşcu a fost pe vremuri apreciată de critica literară rusă, iar numele său s'a văzut în revistele şi ziarele mari alături de ale unor poeţi cari au intrat cu triumf în panteonul poeziei ruseşti. Noi ne facem datoria şi atragem atenţia poeţilor români basarabeni, cari ştiu limba rusă, asupra operii poetice a d-lui V. L. Laşcu şi-i îndemnăm să încerce să-l transpuie în limba noastră românească. Asta ar fi o răsplată dreaptă pentru acela care cu atâta dragoste a ţinut să-i facă cunoscuţi publicului cetitor rus pe cântăreţii noştri naţionali.

Dăm în numărul de faţă traducerea unei poezii din volumul d-lui Vasile Lascu şi îl rugăm să încerce el singur, măcar acum la bătrâneţe, să ne cânte ceva în limba dulce românească. Noi îi stăm la dispoziţie cu paginile „Vieţii Basarabiei".

P. C.

Demostene Botez. Călătorii (Viaţa Românească, anul XXII No. 7—8, anul XXIII No 1—7). Descrierea călătoriei dela Marsilia la Cairo e uşoară şi plăcută, autorul având darul de a nu plictisi pe cititor, prin variaţia stilului. Originală e descrierea portului Marsilia cu Cannebiera lui celebră şi a Buiabezei. Viaţa pe bord e de asemenea plină de culoare. Despre portul Alexandria nimic! O trecere dela debarcader la gară în fugă de automobil. Fraza aruncată în pripă de „case joase şi murdare" e departe ca steaua polară de realitate. Nu există în Egipt un oraş mai modern şi cu case mai frumoase ca în Alexandria. Dacă n'ai vedea curmalii şi femeile acoperite te-ai crede într'un oraş din apusul Europei. Atâtea rarităţi ca: muzeul, coloana Pompei, catacombele, piaţa si statuia lui Mehmet-Ali, grădina Nuzha, statuia lui Nubar-Paşa şi coloana Kartum, palatul Raz-el-Tin cu reşedinţa de casă a Kedivului, farul şi fortul Napoleon, autorul nu le-a văzut şi nici n'a auzit de ele... Oricât de puţin ar sta cineva în Egipt, Alexandria nu merită o asemenea insultă de „case joase şi murdare" şi atât!

Peisagiul deltei Nilului e prins destul de bine din fuga vertiginoasă a trenului. Parcelele irigate şi veşnic verzi, lanurile de grâu şi porumb, semănăturile cu flori albastre de in, livezile de banani şi curmali printre canalele pline cu bărci, munca milenară şi invariabilă a ţăranului felah la udatul lanurilor cu *sakieh* învârtit de cămile sau *şaduf* învârtit cu mâna, bivolii ce merg agale cu frâul vârît prin nări, satele cu locuinţi preistorice şi mizeria vieţei de felah în mijlocul opulenţei generale, toate corespund realităţei şi impresionează pe cetitorul ce nu a văzut delta Nilului, care dă trei recolte pe an şi care era considerată în evul antic „Grânarul Romei".

Cât despre mirarea autorului că splendizii curmali seamănă cu palmierii din a căror familie fac parte, confuzia ibişilor cu eleganţii flamanzi, tubul de aur ce-l poartă femeile la nas şi care nu e decât de alamă strălucitoare, precum şi culoarea galbenă a Nilului pe care şi-o închipuia şi Eminescu care nu vizitase Egiptul, când a scris versurile:

Nilul mişcă valuri blonde pe câmpii cuprinşi de Maur
Sub acel cer de Egipet revărsat în foc şi aur..

toate aceste fraze necontrolate şi puerile, strică mult ansamblul descrierei...

Ajungem în sfârşit la Cairo, în luna August, când toată lumea cu dare de mână fuge din Egipt, în plin sezon mort. Pentru acel ce cunoaşte această metropolă, cea mai populată din toată Africa, strânge urît din sprincene la citirea celor înşirate de autor atât de incomplect şi uneori atât de fals...

Este mai întâi inadmisibil pentru un călător să viziteze în Cairo numai Windsor-otel, moscheia Hassan şi Kait-bey, Citadela, cimitirul Mamelucilor, cafeneaua Arab-Paşa, piramidele şi sfinxul. Dar Muzeul care reprezintă quintezenţa muncei atâtor arheologi vestiţi dela Mariette paşa şi Maspero până în zilele noastre când s'a descoperit mumia şi bogăţiile din cavoul lui Tout-ank-Amon ?! Dar grădina zoologică unică în tot continentul african ?? dar universitatea arabă El Azhar ?? şi câte altele! Afară de descrierea plastică a călăritului pe cămile, o scenă de care abuzează toţi turiştii spunând veşnic acelaş lucru şi descrierea macabră a unui cimitir arab îngropat în nisip, nu găseşti de cât două-trei fraze despre moscheia Hassan şi Kait-bey, căci restul sînt aprecieri asupra societăţii ce mergea după bagheta ghidului incult...

Acolo unde însă s'ar revolta toţi călătorii ce s'au perindat de secole prin ţara Faraonilor, dacă ar putea să citească spusele autorului, e de bună seamă la capitolul vizitărei piramidelor. Pe lângă informaţii greşite şi necontrolate ca: 15 klm. distanţă din oraş la piramide, în loc de 6; intrarea în piramida Keops pe latura de răsărit, când toate piramidele au intrarea pe faţada de nord; nici un turist n'a vizitat toate trei piramide Giseh, etc., nu ştii cum să calificî starea de spirit a autorului care afirmă că la poalele piramidelor n'a simţit nici o impresie, că mai emoţionant este un zgârie nori din America, că inutilitatea acestor construcţii ciclopeine l-a făcut să exprime că toate trei piramidele sînt o stupiditate! Comparaţia între splendoarea de civilizaţie şi tehnică a arhitecturei piramidelor — unica rămasă din cele 7 minuni ale lumei — cu satele preistorice ale felahilor din deltă, o ruşine a civilizaţiei, pe care nici nu face a-ţi rezemă privirea, e cu desăvârşire lipsită de gust, tocmai prin tendinţa de a deveni originală...

G. Raşcu, profesor

Al. Hasdeu şi Skovoroda. Sub titlul „Un filosof mistic" a apărut în 1930 (la Socec) traducerea din ruseşte a studiului istorico-critic al lui Alexandru Hasdeu despre filozoful mistic ucrainean Grigorie Varsava Skovoroda. Studiul a apărut în revista rusească „Telescop" din 1835 şi a fost tradus de d-l M. Majewski. In prefaţa traducerii făcută de d-l Em. C. Grigoraş se arată pelângă importanţa studiului şi locul, pe care-l ocupă Al. Hasdeu în literatura noastră filozofică. După metafizica teosofică a lui D. Cantemir şi cea creştino-ştiinţifică a lui Petre Stamatiadi urmează mişcarea mistico-religioasă cu nuanţă ortodoxă a lui Al. Hasdeu. El a reintronat în Rusia tradiţionalismul şi misticismul creştin.

Misticismul, care a căutat să răstoarne regimurile politice, explică la Al. Hasdeu ideile sale revoluţionare şi lupta contra lumii celei nouă.

Reţinem din interesanta prefaţă a d-lui Grigoraş această tristă veste: „Moştenitorii (lui B. P. Hasdeu) pun mare preţ pe necunoaşterea operelor Hasdeilor" Să fie vorba de un sechestru aplicat pe opera acestor mari bărbaţi, care a devenit de mult un patrimoniu naţional? Ar fi şi nedrept şi antinaţional şi ilegal, deci— condamnabil şi nu putem crede că-i adevărat!

—U—N

Eufrosina Dvoicenco. Acesta este numele unei tinere cercetătoare a relaţiilor literare româno-ruse. De origină rusă, din ţinuturile Volgei, doamna E. D. este astăzi învăţătoare la Bucureşti, unde şi-a luat şi licenţa în litere. Relevăm din cercetările D-sale studiul *„Influenta literaturii ruse asupra scriitorului Constantin Stamati"*, apărut în 1929 la Vălenii de Munte. Studiul este foarte documentat, interesant şi aduce multe contribuţiuni nouă la cunoaşterea scriitorului basarabean Stamati, despre care D-Sa pregăteşte un studiu mai intins. Tot D-Sale îi datorim stabilirea definitivă a datei morţii scriitorului: 12 Septembrie 1869. Stamati este înmormântat în curtea bisericei vechi din satul Ocniţa (Hotin). A avut în momentul morţii 72 ani: s'a născut deci la 1797. (Vezi: „Mormântul scriitorului C. Stamati" în ziarul „Adevărul" din 24 Septembrie 1931). Aşteptăm dela harnica cercetătoare şi alte lucrări în direcţia aceasta cât şi colaborarea la revista noastră.

—U—N

Cultura Poporului, *apare sub îngrijirea Asociaţiei învăţătorilor din Cetatea-Albă, director T. Iacobescu, An. III, No. 1, Ianuarie 1932, Cetatea-Albă.*

Basarabia nu este provincia răsfăţată de publicaţiuni periodice. O revistă de cultură naţională în provincia noastră este ca o rară rază de lumină şi căldură binefăcătoare. Iată dece ne bucurăm că revista „Cultura Poporului", de sub îngrijirea Asociaţiei Invăţătorilor din Cetatea-Albă, a păşit în anul al III-lea al existenţei sale. Meritul în primul rând revine desigur, directorului acestei publicaţiuni, d-lui T. Iacobescu, deputat de Cetatea-Albă. D-l Iacobescu, se ştie, este un activ om politic care, aparent,—de zece ani neîntrerupt face parte din parlament, a rupt de mulţişor cu şcoala. D-sa este învăţător şi a fost, pe vremuri, revizor şcolar. Totuşi, dacă d-l Iacobescu nu mai are posibilitatea de a predà lecţii în clasă, sufletul i-a rămas legat pentru totdeauna de şcoală. Dovadă preocuparea de interesele învăţământului, manifestată în atâtea rânduri în cariera d-sale politică şi oarecum simbolizată în frumoasa publicaţiune dela Cetatea-Albă.

Numărul recent din „Cultura Poporului" apărut în Ianuarie c. este închinat sărbătoarei naţionale din ziua de 24 Ianuarie. Articolul prim, cu un reuşit portret (clişeu) al Domnitorului Alexandru Ion Cuza, poartă semnătura d-lui T. Iacobescu. Articolul în intregime este o evocare istorică dela plămădirea neamului, până în zilele noastre, exprimat în termeni de caldă inspiraţie şi dragoste de ţară. D-l T. Iacobescu are meşteşugul sintetizărilor istorice expuse în limpede lumină, ştiind a ocoli balastul amănuntelor, astfel ca să relasă un tot concentrat şi armonic. D-sa întrebuinţează în exprimarea gândurilor întreaga gamă literară dela înălţimea poetică la conturarea de termeni cea mai simplă. Şi aceasta fără sforţare, fără poză, ci simplu şi firesc.

Iată câte-va rânduri, care redau momentul după scurgerea năvălirilor barbare:

„Puhoiul barbar se mistue lent; „valurile lui se preling cu încetul „de pe stânci şi ţărmul rămâne cu„rat şi fertil, însetat după hrană „proaspătă şi curată".

Sau portretul lui Alexandru Ion Cuza:

„Alexandru Cuza rămâne vie a„mintire în inima Românilor, fiindcă „a fost cel dântâiu Domn al ţării „libere şi cu dragoste adâncă pen„tru poporul muncitor.

„Subt el s'au înfăptuit reforme cu „adânci rezultate, simţite de norod.

„A fost Domnul ţăranilor.

Revista este îmbogăţită cu un variat material în proză şi versuri. *„Dascălul"* — versuri — poartă semnătura cunoscutului poet ardelean *I. U. Soricu*. „Dascălul" este un imn de slavă la adresa umilului şi umilitului muncitor al şcolii: învăţătorul.

„Tăcut şi singuratec te-au cunoscut strămoşii.

„Prin pulbere cu pasul, cu gândul printre nori,

. . . .

„Munții noștri aur poartă" este urmarea unei lungi și interesante însemnări dintr'o excursie în munții Moldovei, povestită de d. *Murcea Ispir*. Articolul este ilustrat și cu câte-va vederi și deșteaptă interes pentru pitorescul naturii românești. D-na *Elena Ionescu* face în *„Gruiu-Sânger"* o interesantă analiză critică a legendei cu acest nume.

Revista are și articole de informatie și deslușiri privitoare la viața obștească ca *„Sănătatea publică* a *jud. Cetatea-Albă"* de *D-r C Sufleri*. *„Satul și primarul său"* de d. *Al. T. Buza*, *„Legile țării deslușite pe înțelesul sătenilor* de d-l *V. G. Mirescu* etc.

Ca încheiere avem o bogată parte informativă mai ales privitoare la nevoile învățătorilor (salarii, bănci, activitatea Asociației, îndrumări didactice etc.), apoi recenzii, informațiuni etc.

Tipărită cu îngrijire pe 40 pagini format prezentabil, revista „Cultura Poporului" merită să treacă marginile unui județ, putând fi prețuită, pe drept, ca una din publicațiile serioase și prețioase din Basarabia.

Z.

Dela Hasdeu cetire, așa se numește mănunchiul de cugetări, pe care le-a cules d. Liviu Marian din vasta operă a marelui român basarabean. Acest mănunchi de cugetări și gânduri înaripate ale nemuritorului Bogdan Petriceicu Hasdeu vine cât nu se poate mai la vreme. Anul acesta se împlinesc 25 ani dela moartea marelui scriitor și patriot, și societatea, în aceste vremi fatale pentru om, este bine să-și improspeteze sufletul cu învățături înalte din izvorul nesecat de credință, înțălepciune, știință, adevăr, frumos, iubire de oameni și de patrie, revărsate ca mărgăritare prețioase în opera lui B. P. Hasdeu. Această operă nu-i ușor de găsit. Ea stă închisă în cărți și publicațiuni uitate, pe cari numai cercetători neobosiți, ca d. Liviu Marian, le mai caută prin biblioteca Academiei Române, sau a Universității din Iași.

Ne facem plăcuta datorie înregistrând apariția broșurei d-lui profesor Liviu Marian, care pe lângă sarcina de grea răspundere pe care o poartă ca director al „Liceului B. P. Hasdeu, găsește timpul și deliciul vieții sale întru cercetarea operii marelui fiu al Basarabia, pe care tocmai noi basarabenii o cunoaștem așa de puțin.

Broșura „Dela Hasdeu cetire", cu clișeul lui B. P. Hasdeu și 32 pagini, a apărut chiar zilele acestea la tipografia „Cărții Românești" din Chișinău și s'a pus în vânzare cu 5 lei exemplarul.

V. B.

INSEMNĂRI.

D. Alexandru Vaida-Voevod, cunoscutul barbat de stat, fost prim ministru al primului guvern parlamentar în România Mare, fost ministru de externe și de interne, fruntaș al vieții publice din Ardeal, a împlinit pe ziua de 27 Februarie 60 ani de viață. Toată presa românească i-a consacrat sărbătoritului articole elogioase și a redat festivitatea în cinstea d-lui A. Vaida-Voevod, organizată de amicii săi ardeleni la Cluj.

Noi basarabeni participăm la sărbătorirea d-lui A. Vaida-Voevod cu sentimentul de recunoștință adâncă pentru clipele neuitate de entuziasm național, pe care ni le-a procurat acest luptător al cauzei românești și pentru serviciile aduse Basarabiei de acest remarcabil barbat de stat.

Trăiți în izolarea grozavă, pe care numai țarizmul moscovit a putut s-o conceapă și s-o înfăptuiască la Prut pentru românii basarabeni, aceștia

au luat cunoştinţă de A. Vaida-Voevod în Octombrie 1918, când au aflat fapta de curaj sublim a aceluia care vorbea în 18 al acelei luni în parlamentul dela Buda-Pesta în numele naţiunei române din Ardeal şi Ungaria, anunţând deciziunea Comitetului Naţional Român de a uza de dreptul firesc al popoarelor de aşi hotărâ liber soarta, drept, consfinţit şi de războiul mondial. Basarabia, abia scăpată şi ea de sub jugul rusesc şi unită cu partia, saluta cu entuziazm declaraţia d-lu A. Vaida-Voevod. In glasu-i tunator din parlamentul Ungariei, Basarabia presimţea un viitor sprijin în treburile ei politice, care se turnau cu atâta anevoinţă în formele de drept naţional şi internaţional.

Şi Basarabia nu s'a înşălat. La Conferinţa Păcii dela Paris şi apoi la Londra, d. A. Vaida-Voevod, întâi ca delegat al Ardealului, apoi ca prim-delegat şi prim-ministru al României, a avut marele rol de a înlătura multele piedeci care se puneau în calea statului român întregit şi de a prezinta cauza românească generală şi, în special, problema Basarabiei sub aspectul istoric-natural al lumei noui ce răsarea în Europa Centrală în urma războiului şi triumfului dreptului şi dreptaţii asupra robiei şi nedreptăţilor seculare. Ca rod al muncii d-lui A. Vaida-Voevod, secundat de colaboratorii săi, printre cari şi basarabeanul nostru d. Ion Pelivan, a fost acel act diplomatic de însămnătate istorică, prin care ni se recunoştea de către marile puteri formal Basarabia. Toată lumea românească şi mai ales cea din Basarabia, care a urmărit cu înfrigurare lupta ce s'a dat la Paris şi Londra, a primit cu adâncă recunoştinţă serviciile primumului ministru şi diplomatului cu mila lui Dumnezeu — d. Alexandru Vaida-Voevod. Totodată Basarabia a regretat mult, că tratativele începute de d. Vaida-Voevod cu statul vecin Rusia în 1920, în scopul unei normale vecinătăţi, cu toate că erau promiţătoare de succes, au fost întrerupte, şi de atunci şi până astăzi încercările, care s'au mai făcut, n'au mai dat rezultatul dorit.

Activitatea de mai târziu a d-lui A. Vaida-Voevod se încadrează în marea strădanie naţională, pe care au depus-o şi o depun românii din noul stat românesc pentru adaptarea lui şi a tuturor instituţiilor publice la nevoile neamului românesc şi pentru unificarea sufletească, reclamată de consolidarea desăvârşită a statului român, dar înţălească deseori greşit ca o nivelare, inutilă şi dăunătoare chiar a energiilor naţionale, sau, ceiace-i şi mai greşit, ca o nesocotire a aspiraţiunilor drepte şi verde româneşti ale provinciilor unite. Basarabia a privit şi priveşte şi această activitate a sărbătoritului de azi cu mult şi cald interes, recunoscând în munca şi luptele d-lui A. Vaida-Voevod un ecou al propriilor ei frământări şi năzuinţe. De aceia, Basarabia îi urează fruntaşului român A. Vaida - Voevod ani mulţi şi ferciţi, spre izbădirea desăvârşită a idealului naţional român.

P. H.

Bicentenarul lui George Washington. Implinindu-se 200 ani dela naşterea lui George Washington, făuritorul Statelor Unite ale Americei de Nord, în toate statele din lume şi în ţara noastră s'a sărbătorit data aceasta, scoţindu-se în evidenţă rolul istoric şi caracterul sublim al eroului american. Născut în 22 Februarie 1732 dintr'o familie de mici proprietari de pământ în statul Virginia, George Washinton n'a avut posibilitatea să-şi facă învăţătura la vre-o şcoală mai înaltă. A avut o copilărie şi o tinereţă grea, plină de munci obositoare în gospodărie, care însă nu l'au împiedicat să se cultive prin cetit şi studii făcute în familie, sub conducerea mamei sale — o femeie foarte vrednică. La vrâsta de 16 ani G. W. a ajuns să stăpânească cea mai rentabilă meserie de pe vremea acea de geometru, ceia ce i-a dat

posibilitate să câştige bani, pe care i-a plasat nimerit în pământ şi în gospodărie. Aceasta, apoi moştenirea unui frate al său şi zestrea din căsătorie l'au făcut pe G. W. om bogat şi cel mai mare gospodar pe moşia sa din Mount Vernon.

Este epoca luptelor de întâietate între englezi şi francezi pentru stăpânirea de colonii. In 1763, Anglia, după lungi războaie, rămâne stăpână pe America de Nord şi pe India, dar şi cu mari datorii, pe care vroia să le plătească şi cu ajutorul coloniilor. Acestea n'au vrut şi s'au răsculat. G. Washington, fost maior în miliţia engleză şi ca unul din fruntaşii americani ce au militat pentru ideia independenţii coloniilor americane, este pus în 1775 de Congresul General al Coloniilor, întrunit încă din 14 Septembrie 1774 în Filadelfia, comandant suprem peste armata americană. Lupta între americani şi englezi durează până la 1783 şi se încheie, după o intervenţie armată a Franţei, prin recunoaşterea independenţei celor 13 state americane, foaste colonii. Inchegarea lor într'o Uniune s'a făcut cu multă trudă, şi contribuţia lui G. Washington a fost mare. Când în 1789 Constituţia Uniunii Statelor Americane de Nord a intrat în vigoare, G. W. a fost ales cu unanimitate de voturi de Congresul General ca preşedinte şi această demnitate i-a fost dată şi pentru o nouă perioadă de patru ani. Ca şef al noului stat, G. W. a prezidat punerea bazelor acelei politici de muncă sistematică pe toate tărâmurile şi de neutralitate în raporturile cu statele Lumei Vechi. Acestea au făcut din Statele Unite ale Americei de Nord cea mai puternică republică democratică din toată lumea. G. W., mort în 14 Decembrie 1899, a trecut în istoria patriei sale ca „cel dintâi la război, cel dintâi în pace şi cel dintâi în inimile concetăţenilor săi", iar în istoria universală ca cetăţeanul ideal, care a ştiut să-şi servească statul prin muncă neobosită pe tărâm economic, prin fapte de caracter la posturile de comandă, prin luptă şi jertfă unde îl cerea datoria. A fost şi rămâne o pildă cetăţenească pentru toate timpurile şi neamurile de pe lume. D. N. Iorga, vorbind la festivalul dela Ateneu, la Bucureşti, unde s'a comemorat bicentenarul lui G Washington, a spus: „A fost un nobil fără prejudecăţi, un moşier fără lăcomie, un luptător fără cruzime, un om popular fără demagogie. Prin toate stările el a dus acelaş suflet, neschimbat în curăţenia lui absolută".

P. C.

Colecţia de fotofrafii etc. Ni se aduce la cunoştinţă despre colecţia d-lui Manuil Poleac care ar prezinta un interes destul de mare pentru cercetătorii trecutului Basarabiei. Am avut prilej să vedem parte din această colecţie. D-l M. Poleac a început strângerea acestor documente materiale asupra trecutului basarabean din dragoste pentru provincia noastră şi astăzi are peste 2000 fotografii de oamenii din trecut şi de vederi basarabene.

D-l M. Poleac mai adună documente şi cărţi şi broşuri editate în Chişinău şi în alte centre din Basarabia, sau privitoare la provincia noastră. Printre documente, ar fi manuscrise dela poetul rus A. Puşchin, dela mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, dela comandantul suprem al oştilor ruse din războaele ruso-turce la începutul secolului trecut—generalul conte Golenişcev-Cutuzov, şi altele.

D-l M. Poleac ar avea intenţiunea să elaboreze un volum cuprinzând enumerarea documentelor şi conţinutului lor, o bibliografie şi fotografiile cele mai interesante şi mai caracteristice.

Noi îi dorim succes şi aşteptăm lucrarea.

V. B.

REDACŢIONALE.

Romanul d-lui C. Stere este evenimentul literar cel mai proaspăt pe care revista „V. B." ar fi dorit să-l desluşască cetitorilor săi chiar în numărul de faţă. D-l prof. Const. Ale-

xandrescu, colaboratorul nostru întârziind însă cu studiul d-sale, ne facem plăcuta datorie de ai anunţa pe cetitori că pomenitul studiu îl vom publica în numărul viitor.

Basarabia, studiu istoric, politic, etnografic, datorit d-lui L-ct. Colonel I. A. Popescu II şi apărut de curând în editura „Cărţii Româneşti" din Chişinău, va interesa pe toţi cei ce urmăresc problemele legate de provincia noastră. D-l prof. G. Raşcu va da în numărul viitor al „V. B." cuprinsul lucrării d-lui I. A. Popescu mai amănunţit. Aici ne mărginim a spune, că studiul este prefăţat de d-nii profesori H. D. Dăscălescu şi Ion Peretz şi se prezintă într'un exerior plăcut cu tot preţul modest de 40 lei exemplarul.

S'AU PRIMIT LA REDACŢIA „V. B."

1) „*Cetatea Albă*" revista ce apare în anul al doilea, ca organ al Şcoalei normale din oraşul cu acelaş nume. Abonamentul anual 60 — 100 lei.

2) „*România literară*", noua gazetă săptămânală de critică şi informaţie literară, artistică şi culturală, ce apare la Bucureşti sub direcţia scriitorului Liviu Rebreanu. Abonamentul anual 300 şi 500 lei. cu numărul 5 lei.

3) „*Mănăstirea Hârbovăţ* — foaie misionară, ce apare la acea mănăstire din jud. Orhei şi este în anul al doilea. Se împarte gratuit şi se susţine din jertfe.

4) „*Sfatnicul meu*" — patru broşuri din *Biblioteca „Astrei" culturale basarabene*, cu sfaturi şi îndrumări sănătoase pentru gospodărie.

5) „*Cultura porumbului*" — de ing. agr. D. Cărăuş - preşedintele Camerei de Agricultură jud. Lăpuşna, a cincea broşură din *Biblioteca populară* a „Astrei" basarabene.

6) „*Observatorul social economic*" revistă trimestrială de studii şi anchete social economice, apare la Cluj sub conducerea profesorului Gheorghe Moroianu. Abonamentul 300—500 lei, un număr 75.

GREŞELI OBSERVATE IN No. 1.

La pagina	11,	rândul	13 :	în loc de Nevodcicov şi Neofit trebue **Nevodcicov — Neofit**.
„ „	25	„	20 :	în loc de complect trebue **complex**.
„ „	40	„	1 - 2 :	Sufletul ei? O îmbinare de misticism şi **pozitivism**.
„ „	40	„	17 - 18 :	Temperamentul ei? O fluturare perpetuă **de evantai** peste **jarul plăcerilor**, la care nu renunţă.
„ „	41	„	3 :	în loc de eveniment trebue **avertisment**.
„ „	62		jos :	Vezi „Istoria Bisericii din Basarabia" 1931, de **N. Popovschi**.

Tipografia Băncii Centrale Cooperative
Chişinău, str. Principele Nicolae No. 25

CHEMARE.

„Viața Basarabiei“ își expune programul în primele ei pagini. In cadrul acestui program înțelegem a fi plini de luare aminte față de manifestările de acest ordin ale vlăstarelor născute și crescute pe pământul Basarabiei și care azi s'or găsi altoite ori unde în cuprinsul României Mari. De aceia îndreptăm astăzi chemare căte toți aceștia, îndemnându-i să răspundă la ea.

Faptele bune, faptele de cultură, lucrările de știință și scrisul măestrit ale acestora vor găsi întotdeauna ecou și adăpost în paginile revistei noastre.

Nu vom precupeți nimic și nu ne vom da în lături dela nici un sacrificiu, pentru a putea arăta colectivității românești de pretutindeni comorile sufletești ce zac încă nedeslănțuite în spiritul fraților dintre Prut și Nistru.

Basarabia culturală încă nu s'a manifestat colectiv și nu și-a dat încă măsura puterilor ei. Incurajând pe tinerii ei scriitori și dând posibilitate oamenilor ei de cultura să afirme aci posibilitățile intelectuale ale provinciei noastre, socotim că este pasul care duce la crearea unei atmosfere nouă pe un tărâm pe care s'a lucrat până acum disparat și fără ecou.

Chemăm deci pe frați noștri la lucru.

„V. B.“.

Abonamentele și toată corespondența pentru revista „Viața Basarabei“ se trimite pe adresa următoare:
D-lui Pan. Halippa, str. Iașilor 15, Chișinău.

Redacția și
Administrația Revistei „V. B.“

Colaboratorii revistei „Viața Basarabei“ sunt rugați să trimită materialul lor scris citeț și numai pe o parte.

Orele de lucru și de primire la redacția și administrația revistei „Viața Basarabei“ sunt: dimineața între 11-1 și seara între 5-6.

Redacția și administrația
revistei „V. B.“

Acest număr al revistei „Viaţa Basarabei“ vi se trimite spre a lua cunoştinţă de editura noastră, cu rugămintea de a vă abona.

Reţinerea numărului acestuia o vom considera ca un consimţimânt de a vă prenumera printre abonaţii noştri.

Dacă nu doriţi să fiţi abonat la revistă, rugăm să ne restituiţi numărul de faţă.

Administraţia revistei „V. B.“

Rugăm stăruitor pe prietenii şi abonaţii revistei să dea numărul de faţă spre cetire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze la ea.

La prima cerere i se va trimite oricui numărul de faţă şi cele ce vor urma.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând şi oficiul poştal.

Administraţia revistei „V. B.“

TIPOGRAFIA
Băncii Centrale Cooperative
CHIŞINAU
Str. Principele Nicolae No. 25
4.73 Telefon 4.73

Preţul 15 lei